Šiaulių švietimo kompetencijų centras

Pamokų „Aš + Tu = Savivalda“ katalogas

Išleista **2026 m.**

Turinys

01 Savivaldos pagrindai ir miesto valdymas 04

1.1 Meras per 45 minutes 05

1.2 Kaip formuojama vietos valdžia, reitingavimas ir rinkėjo atsakomybė 08

1.3 Meras feisbuke: kaip kalbėtis su miestu 15

1.4 Žiniasklaida kaip „Ketvirtoji valdžia“ 17

1.5 Aš – žaliojo ir saugaus miesto meras 20

02 Saugus ir atsakingas miestas 35

2.1 Saugus miestas – mano ir savivaldybės reikalas 36

2.2 Policija ir viešoji tvarka: kas baudžia už triukšmą, o kas tiria nusikaltimus 39

2.3 Saugios aplinkos kūrimas ir socialinis darbas su rizikos grupėmis 44

2.4 Šešėlinė ekonomika: nelegalus darbas ir jo žala miesto infrastruktūrai bei paslaugoms 46

03 Aktyvus pilietis ir bendruomenė 49

3.1 Mano idėja keičia miestą 50

3.2 Kaip technologijos, naujos idėjos ir jaunimo balsas keičia miestą 52

3.3 Ekologija ir komunikacija savivaldoje 54

04 Inovatyvi ir ateities savivalda 57

4.1 Algoritmai valdo miestą: DI savivaldoje 58

4.2 Valstybės ir savivaldybės partnerystė švietime 61

Įvadas

Leidinyje pateikiama 13 praktinių pamokų, skirtų mokinių savivaldos ir pilietiškumo ugdymui. Parengtos veiklos padės pedagogams įdomiai ir praktiškai supažindinti mokinius su vietos savivaldos veikla, jos reikšme bendruomenei ir kiekvienam žmogui.

Pamokose derinamos žinios, diskusijos ir praktinės veiklos, skatinančios mokinius domėtis savo aplinka, kelti klausimus, ieškoti sprendimų ir aktyviai dalyvauti bendruomenės gyvenime. Visas temas jungia pagrindinė mintis – savivalda nėra tik institucijų veikla. Tai kiekvieno žmogaus galimybė ir atsakomybė prisidėti prie savo miesto kūrimo.

Leidinys skirtas pedagogams, ieškantiems praktinių ir lengvai pritaikomų veiklų pilietiškumo ugdymo, socialinio emocinio ugdymo ir klasės valandėlių metu.

1 modulis. SAVIVALDOS PAGRINDAI IR MIESTO VALDYMAS

Šiame modulyje mokiniai susipažins su vietos savivaldos principais, savivaldos institucijų veikla, mero vaidmeniu ir rinkėjo atsakomybe. Bus aptariama, kaip priimami sprendimai mieste, kaip apie juos informuojama visuomenė ir kokią reikšmę turi žiniasklaida.

Temos:

1.1 Meras per 45 minutes
1.2 Kaip formuojama vietos valdžia, reitingavimas ir rinkėjo atsakomybė
1.3 Meras feisbuke: kaip kalbėtis su miestu
1.4 Žiniasklaida kaip „Ketvirtoji valdžia“
1.5 Aš – žaliojo ir saugaus miesto meras

2 modulis. SAUGUS IR ATSAKINGAS MIESTAS

Modulyje nagrinėjama, kaip savivaldybė, policija, socialinės ir kitos institucijos prisideda prie saugios aplinkos kūrimo. Mokiniai aptars viešosios tvarkos, socialinės atsakomybės, nelegalaus darbo ir jo poveikio miestui klausimus.

Temos:

2.1 Saugus miestas – mano ir savivaldybės reikalas
2.2 Policija ir viešoji tvarka: kas baudžia už triukšmą, o kas tiria nusikaltimus
2.3 Saugios aplinkos kūrimas ir socialinis darbas su rizikos grupėmis
2.4 Šešėlinė ekonomika: nelegalus darbas ir jo žala miesto infrastruktūrai bei paslaugoms

3 modulis. AKTYVUS PILIETIS IR BENDRUOMENĖ

Šis modulis skirtas mokinių aktyvumui ir atsakomybei stiprinti. Mokiniai skatinami pastebėti savo aplinkos problemas, siūlyti sprendimus, suprasti jaunimo balso reikšmę ir aktyviai dalyvauti kuriant savo miestą.

Temos:

3.1 Mano idėja keičia miestą
3.2 Kaip technologijos, naujos idėjos ir jaunimo balsas keičia miestą
3.3 Ekologija ir komunikacija savivaldoje

4 modulis. INOVATYVI IR ATEITIES SAVIVALDA

Modulis kviečia mokinius pažvelgti į savivaldą iš ateities perspektyvos – kaip technologijos ir dirbtinis intelektas gali keisti miesto valdymą, paslaugas ir gyventojų įsitraukimą.

Temos:

4.1 Algoritmai valdo miestą: DI savivaldoje
4.2 Valstybės ir savivaldybės partnerystė švietime

1 modulis

SAVIVALDOS PAGRINDAI IR MIESTO VALDYMAS

1.1 Meras per 45 minutes

Pamokos tikslas: Žaidžiant rinkimų simuliaciją, praktiškai susipažinti su savivaldos rinkimų eiga Lietuvoje, išmokti suformuluoti konkrečias (ne populistines) politines programas bei ugdyti kritinį mąstymą vertinant kandidatų argumentus ir reakciją į krizines situacijas.

Tikslinė grupė: 8-12 klasių mokiniai (Pilietiškumo pagrindai / Istorija / Etika)

Etapas	Trukmė	Veikla
Įžanga	5 min.	**Teorinis pagrindas:** Tiesioginiai mero rinkimai. Tarybos sąrašai. Diskusija apie pažadų konkretumą (pvz., populizmas, realūs darbai).
Strategija	15 min.	**Partijų kūrimas:** Darbas grupėse. Pavadinimas, šūkis, kandidato iškėlimas ir 3 prioritetinių punktų formulavimas.
Kulminacija	15 min.	**Debatai ir krizės:** Programų pristatymas (po 2 min.). Mokytojo „Skubios naujienos“ (kriziniai scenarijai) ir kryžminė ugnis.
Finalas	10 min.	**Balsavimas ir refleksija:** Slaptas balsavimas (ne už save!). Rezultatų analizė: kas laimėjo – turinys ar forma?

Krizinių situacijų kortelės (mokytojo staigmena).
Šias situacijas pateikite debatų įkarštyje, kad patikrintumėte kandidatų gebėjimą reaguoti greitai.

A.	B.	C.	D.
BIUDŽETO SKYLĖ: Staiga pakilo kainos, pinigų visiems pažadams nėra. Ko atsisakysite?	**VERSLAS. GAMTA: Naujos darbo vietos kertant parką. Jūsų pasirinkimas?**	**TRANSPORTAS: Autobusai genda šiandien. Koks jūsų „plano B“ planas rytojui?**	**REPUTACIJOS KRIZĖ: Partijos narys įsivėlė į skandalą. Šalinate jį ar ginate?**

Vertinimo lentelė (mokinio užrašams)

Partijos pavadinimas	Pagrindinis tikslas	Įspūdis (1-10)	Ar tai realu? (Taip/Ne)
1.			Pvz. Nerealu: „Pastatysime po baseiną kiekviename kieme ir visiems duosime nemokamus paspirtukus.“ Realu: „Atnaujinsime esamo baseino darbo laiką ir įvesime nuolaidų sistemą moksleiviams.“
2.			Pvz. Nerealu: „Iki kitų metų pastatysime metro liniją po visą miestą.“ Realu: „Iki kadencijos pabaigos nutiesime 5 km naujų dviračių takų.“
3.			

Rinkėjo atmintinė (moksleiviams)

Kad nepasiklystum pažadų miške, vertink kandidatus pagal šiuos 4 kriterijus:

1. **Konkretumas:** Ar planas turi aiškius žingsnius, ar tai tik gražus šūkis? (Pvz.: „Gerinsime gyvenimą“).
2. **Finansinis raštingumas:** Ar kandidatas numato, iš kur gauti lėšų (investicijos, biudžeto perskirstymas), ar tiesiog „duos pinigų“?
3. **Atsparumas krizei:** Kaip kandidatas elgiasi spaudžiamas? Ar jis geba priimti nepopuliarų, bet būtiną sprendimą?
4. **Etika ir pagarba:** Ar debatuose kandidatas kovoja argumentais, ar bando pažeminti oponentą?

Balsavimo biuletenis (pavyzdys)

Mano balsas keliauja už: _____ *(Įrašykite partijos pavadinimą arba kandidato pavardę)*

Kodėl? (Pažymėk svarbiausią priežastį):

- Geriausia programa;
- Gebėjimas spręsti krizes;
- Charizma ir įtaiga;
- Realistiški pažadai.

1.2 Kaip formuojama vietos valdžia, reitingavimas ir rinkėjo atsakomybė

Pamokos tikslas: Suprasti vietos savivaldos struktūrą, rinkimų mechanizmą (reitingavimą) bei įvertinti piliečio balso reikšmę ir atsakomybę priimant sprendimus.

Tikslinė grupė: 9–12 klasių mokiniai (skirti 2 pamokas)

1. Dalis: Įvadas ir problema (0–7 min.)

- **Diskusinis klausimas lentelėje:** „Kas jūsų mieste/rajone atsakingas už tai, kad autobusas vėluoja, o skvere nėra apšvietimo – Seimas ar Savivaldybė?“
- **Kortelių atrinkimas:** Trumpa sąvokų apžvalga:
- **Meras:** Tiesiogiai renkamas vadovas (vykdomoji valdžia).
- **Savivaldybės taryba:** Tiesiogiai renkamų atstovų grupė (įstatymų leidžiamoji / sprendžiamoji valdžia).

2. Dalis: Valdžios formavimas ir reitingavimas (7–20 min.)

Kaip veikia rinkimai ir reitingavimas?

1. **Partijos sąrašas:** Rinkimuose partijos pateikia savo kandidatų sąrašus (1, 2, 3, 4, 5 vieta...).
2. **Rinkėjo balsas:** Rinkėjas atiduoda balsą už partiją IR turi galimybę išreikšti prioriteto balsus (reitinguoti) – pasirinkti iki 5 kandidatų iš to sąrašo.
3. **Minkštasis sąrašas:** Po reitingavimo kandidatų eiliškumas pasikeičia – daugiau prioriteto balsų gavę asmenys pakyla į viršų ir patenka į tarybą.

1 Užduotis mokiniams: Reitingavimo simuliacija (Grupinis darbas, 8 min.)*

Situacija: Įsivaizduokite, kad jūsų klasė yra rinkėjai, o partijos pateikė pradinį kandidatų sąrašą į savivaldybės tarybą.

Užduoties eiga:

1. Kiekvienas mokinys gauna biuletenį. Kiekvienas išrenka **partiją** ir reitinguoja **3 patinkančius kandidatus** (įrašo jų numerius).
2. Lentelėje suskaičiuojami balsai.
3. **Atsakykite:**

- Kurių kandidatų pozicija sąraše pasikeitė labiausiai?
- Kodėl partijos pradinė 1-oji vieta ne visada patenka į tarybą?

3. Dalis: Rinkėjo atsakomybė ir analitinis vertinimas (20–35 min.)

2 Užduotis mokiniams: Pasižadėjimų ir kandidatų analizė (15 min.)**

Mokiniai suskirstomi į 3–4 grupes. Kiekviena grupė gauna po vieną populistinių ir realistiškų pažadų kortelę iš rinkiminės programos.

Grupės užduoties klausimai:

1. Kurie kandidatų pažadai yra tiesiog Manipuliacija / Nežinojimas?
2. Kas nutinka, kai rinkėjas balsuoja neskaitydamas programos, o tik pagal „gražią nuotrauką“ ar pavardę?

4. Dalis: Pamokos apibendrinimas ir refleksija (35–45 min.)

3 Užduotis: Refleksijos testas „Atsakingas rinkėjas“ (Individualiai / Žodžiu)
Užbaikite teiginius arba pasirinkite teisingą atsakymą:

1. **Kas atsitinka, kai rinkėjas nereitinguoja kandidatų?**
   - *A)* Jo balsas anuliuojamas.
   - *B)* Jis sutinka su pačios partijos sudaryta kandidatų eile.
2. **Kuri iš šių problemų sprendžiama TIESIOGIAI vietos savivaldoje?**
   - *A)* Minimalios algos kėlimas šalyje.
   - *B)* Pėsčiųjų perėjų apšvietimas ir parko sutvarkymas.
   - *C)* Užsienio politikos sprendimai.
3. **Suformuluokite 1 sakinį:** Kokia yra didžiausia neatidaus (neatsakingo) rinkėjo klaida?

Namų darbas (Pasirinktinai)

Surasti savo miesto savivaldybės tarybos narių sąrašą internete ir pasirinkti vieną tarybos narį: pagal kokią partiją jis pateko ir keliomis pozicijomis pakilo (ar nukrito) po reitingavimo rinkimuose.

***1 užduotis mokiniams**
SAVIVALDYBĖS TARYBOS RINKIMAI: BALSAVIMO BIULETENIAI

✂️ **Čia kirpti** ----------

BIULETENIS Nr. 1: PARTIJA „ŠVIESI ATEITIS“
Instrukcija: Pažymėkite **X** prie pasirinktos partijos ir įrašykite 3 reitinguojamų kandidatų numerius.

Pradinis kandidatų sąrašas:
1. Jonas (Verslininkas)
2. Rūta (Inžinierė)
3. Tomas (Mokinių prezidentas)
4. Austėja (Aktyvistė, aplinkosaugininkė)
5. Mantas (Sporto treneris)

1 pasirinkimas	2 pasirinkimas	3 pasirinkimas
Kandidato Nr. ( )	Kandidato Nr. ( )	Kandidato Nr. ( )

✂️ **Čia kirpti** ----------

BIULETENIS Nr. 2: PARTIJA „KANJONAS“
Instrukcija: Pažymėkite **X** prie pasirinktos partijos ir įrašykite 3 reitinguojamų kandidatų numerius.

Pradinis kandidatų sąrašas:
1. Tadas (Verslininkas)
2. Birutė (Pensininkė)
3. Rytis (Bedarbis)
4. Austėja (Žirgų ūkio valdytoja))
5. Mantas (taksistas)

1 pasirinkimas	2 pasirinkimas	3 pasirinkimas
Kandidato Nr. ( )	Kandidato Nr. ( )	Kandidato Nr. ( )

BIULETENIS Nr. 3: PARTIJA „VIESULAS“

Instrukcija: Pažymėkite **X** prie pasirinktos partijos ir įrašykite 3 reitinguojamų kandidatų numerius.

Pradinis kandidatų sąrašas:

1. Rytis (Žurnalistas)
2. Lina (mokytoja)
3. Timas (IT specialistas)
4. Austėja (Pardavėja)
5. Vita (Kirpėja)

1 pasirinkimas	2 pasirinkimas	3 pasirinkimas
Kandidato Nr. ( )	Kandidato Nr. ( )	Kandidato Nr. ( )

✂️ **Čia kirpti** ----------

Instrukcija: Pažymėkite **X** prie pasirinktos partijos ir įrašykite 3 reitinguojamų kandidatų numerius.

Pradinis kandidatų sąrašas:

1. Tadas (Verslininkas)
2. Birutė (Pensininkė)
3. Rytis (Bedarbis)
4. Austėja (Žirgų ūkio valdytoja))
5. Mantas (taksistas)

****2 užduotis mokiniams Populistinių ir realistiškų pažadų kortelė iš rinkiminės programos.**

Rinkiminis pažadas	Įvertinkite: Ar tai savivaldybės funkcija?	Ar pažadas realus? Kodėl?
Pavyzdys A: „Nemokamas viešasis transportas visiems ir nauji autobusai kas 5 min.“	Taip (Savivaldybės transporto sritis)	*Dalyvis įvertina biudžeto galimybes.*
Pavyzdys B: „Sumažinti PVM tarifą visoje Lietuvoje.“	Ne (Tai Seimo / Vyriausybės funkcija)	*Neįmanoma savivaldybės lygmeniu.*
Pavyzdys C: „Atidaryti jaunimo erdvę su nemokama įranga iki metų pabaigos.“	Taip	*Realu, jei numatytas biudžetas.*

***GRUPĖ A*: Kandidatas Jonas (Partija „Šviesi ateitis“)**

Kandidato programa:

1. „Panaikinsiu PVM mokestį visiems maisto produktams mūsų miesto parduotuvėse!“
2. „Įrengsime 3 naujas krepšinio aikšteles ir sutvarkysime centrinio parko apšvietimą per dvejus metus.“
3. „Kiekvienam miesto senjorui išmokėsime po 200 € priedą prie pensijos kiekvieną mėnesį.“

Pažado Nr.	Ar tai SAVIVALDYBĖS funkcija? (Taip / Ne)	Ar pažadas realus? Kodėl?
1		
2		
3		

Grupės klausimai:

- Kuriuo pažadu kandidatas bando manipuliuoti rinkėjais, pasinaudodamas jų nežinojimu?
- Kas nutiktų savivaldybės biudžetui, jei būtų bandoma įvykdyti 3-iąjį pažadą?

✂️ **Čia kirpti** ----------

***GRUPĖ B*: Kandidatė Birutė (Partija „Kanjonas“)**

Kandidato programa:

1. „Atnaujinsime senus miesto autobusus į elektrinius ir sutankinsime jų tvarkaraštį piko valandomis.“
2. „Sumažinsime pamokų skaičių visose miesto mokyklose iki 4 pamokų per dieną.“
3. „Įkursime nemokamą atvirą jaunimo erdvę su stalo žaidimais ir įranga renginiams.“

Pažado Nr.	Ar tai SAVIVALDYBĖS funkcija? (Taip / Ne)	Ar pažadas realus? Kodėl?
1		
2		
3		

Grupės klausimai:

- Kuris pažadas nepriklauso savivaldybės kompetencijai (kas priima sprendimus dėl bendrųjų ugdymo programų šalyje)?
- Kokių išteklių (pinigų, patalpų, darbuotojų) reikėtų 3-ajam pažadui įgyvendinti?

✂️ **Čia kirpti** ----------

GRUPĖ C: Kandidatas Rytis (Partija „Viesulas“)

Kandidato programa:

1. „Suteiksime nemokamą gydymą ir vaistus visiems miesto gyventojams.“
2. „Pėsčiųjų perėjose prie mokyklų įrengsime išmaniuosius šviesoforus ir saugumo kalnelius.“
3. „Padvigubinsime policininkų ir karių skaičių gatvėse, kad užtikrintume tvarką.“

Pažado Nr.	Ar tai SAVIVALDYBĖS funkcija? (Taip / Ne)	Ar pažadas realus? Kodėl?
1		
2		
3		

Grupės klausimai:

- Kurių sričių (sveikatos apsaugos sistemos, kariuomenės/policijos) savivaldybė negali vienašališkai valdyti?
- Kodėl 2-asis pažadas yra geras atsakingo savivaldos politiko pavyzdys?

✂️ **Čia kirpti** ----------

Atsakymai mokytojui (greitam patikrinimui):

1. Ne savivaldybės funkcijos (Seimas / Vyriausybė / Ministerijos): PVM mokesčiai, pensijų dydžiai, pamokų skaičius bendrojo ugdymo plane, šalies kariuomenė ir policijos valdymas.
2. Savivaldybės funkcijos: Viešasis transportas, parkai, krepšinio aikštelės, pėsčiųjų perėjos, jaunimo erdvės.

1.3 Meras feisbuke: kaip kalbėtis su miestu?

Pamokos tikslas: Mokiniai supras, kaip savivaldybės atstovai ir meras komunikuoja su gyventojais socialiniuose tinkluose, mokysis kritiškai vertinti viešąją informaciją, konstruktyviai išsakyti savo nuomonę, ugdysis medijų raštingumą ir gebėjimą argumentuotai komunikuoti politinėmis temomis.

Tikslinė grupė: 7–12 klasių mokiniai. (Pilietiškumo pagrindai / Istorija / Etika / Lietuvių kalba)

Pamokos dalis	Trukmė	Veikla ir aprašymas
1. Problema: „Bloga žinia“	5 min.	**Mokytojo įžanga:** Paskelbiama naujiena: „Dėl kelio remonto kitą savaitę bus uždarytas pagrindinis tiltas. Žmonės vėluos į darbą, kils spūstys. Miestiečiai pyksta.“
2. Kūrybinė užduotis: Komunikacijos planas	20 min.	**Klausimas mokiniams: „Jeigu būtumėte meras, kaip apie šį sprendimą kalbėtumėte su miestiečiais?“** **Darbas poromis arba grupėse:** Mokiniai turi parengti mero komunikaciją, kurią sudaro: **1. Trumpas socialinio tinklo įrašas, kuriame:** • aiškiai paaiškinate, kas vyksta; • nurodote, kodėl sprendimas būtinas; • pripažįstate, kokių nepatogumų patirs gyventojai; • pateikiate, ką savivaldybė daro problemai spręsti. **2. Sprendimai.** Pasiūlykite bent **2 konkrečias priemones**, kurios padėtų gyventojams: • laikinai pakeisti eismo organizavimą; • informuoti apie alternatyvius maršrutus; • sustiprinti viešojo transporto kursavimą; • įrengti laikiną dviračių maršrutą; • suteikti aiškią informaciją apie remonto eigą ir terminus. **3. Dialogas.** Sugalvokite, kaip meras pakviestų gyventojus išsakyti savo nuomonę, užduoti klausimus ar pateikti pasiūlymus.

3. „Haiterių“ ataka	10 min.	**Simuliacija:** Išrinkti piktus komentarus (pvz. „Vėl plaunate pinigus!, „Kas čia sugalvojo tokią nesąmonę?“ „Jūs niekada negalvojate apie paprastus žmones!“). **Užduotis:** Parašykite atsakymą, kuris būtų: • pagarbus; • pagrįstas faktais; • neagresyvus; • pripažįstantis gyventojų problemą; nukreipiantis į konstruktyvų dialogą.
4. „Pilietiško mero 3 taisyklės“	5 min.	**Mokiniai kartu su mokytoju suformuluoja 3-5 taisykles:** 1. **Sakyk tiesą ir remkis faktais.** 2. **Paaiškink, kodėl priimtas sprendimas.** 3. **Pripažink, kad sprendimas gali turėti neigiamų pasekmių.** 4. **Išklausyk kitą nuomonę, net jei su ja nesutinki.** 5. **Ne tik informuok – kviesk gyventojus dalyvauti.**
5. Refleksija ir apibendrinimas	5 min. Pamokos pabaiga	Mokiniai užbaigia vieną sakinį (pasirinktinai): **„Geras meras socialiniuose tinkluose yra tas, kuris...“** arba: **„Po šios pamokos supratau, kad pilietiškas bendravimas reiškia...“**

Mero įrašo pavyzdys (Facebook):
Svarbi žinia miesto gyventojams: nuo pirmadienio pradedamas tilto kapitalinis remontas.
„Bičiuliai, žinau, kad ši žinia nepradžiugins, tačiau atidėlioti nebegalime – ekspertų išvados aiškios: tiltas reikalauja skubaus remonto dėl visų mūsų saugumo.
Nuo pirmadienio įvedami eismo ribojimai. Remonto darbai truks 3 mėnesius (planuojama pabaiga – lapkričio 1 d.). Jau dabar aišku, kad piko valandomis susidarys spūstys.
Kad sumažintume gyventojų nepatogumus:

- *Piko metu 3-iuoju ir 7-uoju maršrutu autobusai kursuos dvigubai dažniau;*
- *Įrengta laikina apylanka per Pietinį aplinkkelį, ten jau pakoreguotas šviesoforų darbas;*
- *Kviečiame rinktis alternatyvas – keliones dviračiais ar paspirtukais.*

Suprantu, kad kasdienėms kelionėms prireiks papildomų 10–15 minučių ir tai kels nepatogumų. Už tai nuoširdžiai atsiprašau. Tačiau sutvarkytas tiltas tarnaus mums visiems ateinančius dešimtmečius. Norime išgirsti jus: jei turite klausimų, pastebėjimų ar idėjų, kaip dar galėtume palengvinti eismą remonto metu, dalinkitės juos komentaruose – į visus konstruktyvius pasiūlymus atsižvelgsime!“

1.4 Žiniasklaida kaip „Ketvirtoji valdžia“

Pamokos tikslas: Suprasti kaip vietos spauda padeda kontroliuoti valdžios sprendimus bei gina paprastų gyventojų interesus, bei kodėl žiniasklaida yra vadinama „ketvirtąja valdžia“.

Tikslinė grupė: 8–12 klasių mokiniai (Pilietiškumo pagrindai / Istorija / Lietuvių kalba ir žiniasklaidos raštingumas).

Metodinis patarimas mokytojui: Pradėdami pamoką, atkreipkite mokinių dėmesį į viršuje esantį vaizdą. Paklauskite jų: „Ką veikia šie žmonės? Kodėl politikai ar įmonių vadovai kartais jų bijo, nors žurnalistai neturi nei ginklų, nei policijos įgaliojimų?“ Šis vaizdas puikiai iliustruoja kolektyvinę žiniasklaidos jėgą – viešumą.

Valdžios padalijimo schema (Teorinis pagrindas)
Kad mokiniai suprastų, kodėl žiniasklaida vadinama ketvirtąja, jie turi aiškiai prisiminti pirmąsias tris.

Valdžios šaka	Kas jai atstovauja Lietuvoje?	Kokia yra jos funkcija?
Įstatymų leidžiamoji	Seimas	Kurią ir priima įstatymus. *Kuria*
Vykdomoji	Prezidentas, Vyriausybė, Merai	Įgyvendina įstatymus, valdo valstybę / miestą. Vykdo
Teisminė	Konstitucinis, Aukščiausiasis ir kiti teismai	Sprendžia ginčus, baudžia pažeidėjus pagal įstatymus. *Teisingumas*
„Ketvirtoji valdžia“	Žiniasklaida (Spauda, TV, portalai)	Stebi pirmąsias tris šakas ir informuoja visuomenę. *Viešinimas*

Sarginio šuns (Watchdog) koncepcija
Paaiškinimas mokytojui: Pristatydami šią dalį, naudokite didinamojo stiklo metaforą (kaip paveikslėlyje). Žurnalistai nedaro sprendimų patys, bet jie didina ir išryškina tai, ką valdžia kartais bando paslėpti po sudėtingais dokumentais ar naktiniais nutarimais.

- Sarginis šuo: Tai demokratinės žiniasklaidos vaidmuo – „loti“ (kelti triukšmą, viešinti), kai valdžia viršija savo įgaliojimus, vagia mokesčių mokėtojų pinigus ar priima visuomenei žalingus sprendimus.
- Vietos spaudos unikalumas: Didieji nacionaliniai portalai nepastebės, jei jūsų seniūnijoje už mokesčių mokėtojų pinigus bus pastatytas suoliukas už 5000 eurų. Vietos žurnalistas tai pastebės iškart, nes jis gyvena toje pačioje bendruomenėje.

Žurnalistinis tyrimas tavo mieste (užduočių lapas)

Grupės narių vardai: _____

Jūsų misija: Esate vietos laikraščio „Šiaulių kraštas“ tyrėjų komanda. Gavote anoniminį gyventojo skundą. Išanalizuokite situaciją ir paruoškite veiksmų planą.

SITUACIJA

Miestelio valdžia (savivaldybė) nusprendė iškirsti senąjį miesto parką ir jo vietoje leisti verslininkui statyti privačią automobilių stovėjimo aikštelę. Gyventojai pasipiktinę, tačiau meras tikina, kad „viskas teisėta, buvo viešas svarstymas internete (pirmadienį 02:00 nakties), niekas nepareiškė prieštaravimų“. Be to, paaiškėja, kad tas verslininkas yra mero žmonos brolis.

Užduotys grupei:

1. **Suformuluokite skambią straipsnio antraštę,** kuri atkreiptų visų miestelio gyventojų dėmesį:

Atsakymas: _____

_____

_____

2. **Parašykite 2 konkrečius klausimus**, kuriuos užduosite merui spaudos konferencijoje:

*Klausimai:*_____

_____

_____

3. **Kokių dar asmenų ar institucijų nuomonę (be mero ir verslininko)** privalote išklausyti, kad jūsų straipsnis būtų objektyvus ir sąžiningas?

*Sąrašas:*_____

_____

_____

Mokytojui (Teisingi atsakymai ir vertinimas)

Kad būtų lengviau diskutuoti ir vertinti mokinių atsakymus, štai gairės, ko tikėtis:

- **Antraštė:** Mokiniai turėtų vengti tiesiog nuobodžių frazių (pvz., „Parko kirtimas“). Skatinkite kūrybiškumą, bet reikalaukite tiesos (pvz., *„Mero šeimos verslas prieš miesto žaliąją širdį: kas laimės?“*).
- **Klausimai merui:** Geri klausimai turi reikalauti faktų, o ne emocijų.

  Blogas pavyzdys: „Kodėl jūs toks blogas?“

  Geras pavyzdys: „Mere, kodėl viešas svarstymas vyko nakties metu? Kaip užtikrinote, kad dirbantys gyventojai galėtų jame dalyvauti?“ arba „Ar nematote interesų konflikto tame, kad žemė perleidžiama jūsų giminaičiui?“
- **Kiti šaltiniai (Objektyvumas):** Tai itin svarbus punktas. Žurnalistas negali išklausyti tik vienos pusės. Geri atsakymai turėtų apimti:

1. Vietos gyventojus / bendruomenės pirmininką (nukentėjusioji pusė).
2. Aplinkosaugos specialistus (ar kirtimas nepadarys žalos gamtai).
3. Teisininkus arba Vyriausiąją tarnybinės etikos komisiją (VTEK) dėl galimo mero interesų konflikto.

Kritinio mąstymo iššūkis (Pamokos pabaigai)

Mokytojo žodis klasei: „Mokiniai, o dabar įsivaizduokite, kad meras sužino apie jūsų rengiamą straipsnį. Jis paskambina laikraščio redaktoriui ir sako: „Jei išspausdinsite šį straipsnį, savivaldybė nebeskelbs jokių mokamų užsakymų jūsų laikraštyje ir jūs bankrutuosite.“ Ką daryti žurnalistui?“

Diskusijos tikslas: Leisti mokiniams suprasti, kad vietos spauda susiduria su milžinišku finansiniu ir politiniu spaudimu. Tai padeda ugdyti supratimą, kodėl nepriklausoma žurnalistika yra brangi, bet būtina laisvos visuomenės dalis.

Refleksija:
Mokiniai užrašo:

- 3 dalykus, kuriuos šiandien sužinojau apie žiniasklaidą;
- 2 dalykus, į kuriuos nuo šiol atkreipsiu daugiau dėmesio skaitydamas naujienas;
- 1 klausimą, į kurį dar norėčiau sužinoti atsakymą.

1.5 Aš – žaliojo ir saugaus miesto meras

(Kaip priimti gerus sprendimus gamtai ir miesto gyventojams?)

Paskirtis ir taikymo galimybės: pilietiškumo, aplinkosauginio sąmoningumo ir atsakingo dalyvavimo miesto gyvenime ugdymas. Savivaldos mėnesio renginiai, visuomeninio ugdymo pamokos, integruotos pilietiškumo ir aplinkosauginio ugdymo veiklos, klasės valandėlės.

Ugdymo metodai: vaizdinės medžiagos analizė, probleminių situacijų nagrinėjimas, didaktinis žaidimas, vaidmenų žaidimas, diskusija, bendradarbiavimas grupėse, sprendimų priėmimas, kūrybinė refleksija.

Pamokos tikslas: Ugdyti mokinių pilietiškumą, atsakomybę už savo gyvenamąją aplinką ir aplinkosauginį sąmoningumą, supažindinant su savivaldybės vaidmeniu kuriant žalią, saugų ir gyventojams patogų miestą bei skatinant mokinius pastebėti miesto pokyčius, analizuoti problemas, priimti atsakingus sprendimus ir siūlyti miesto gerinimo idėjas.

Pamokos uždaviniai:

1. Stebėdami ir lygindami miesto aplinkos vaizdus, įvardys bent du žalio ir saugaus miesto požymius.
2. Analizuodami gyvenimiškas situacijas, atpažins savivaldybės, policijos, ugniagesių gelbėtojų ir gyventojų vaidmenis sprendžiant miesto problemas.
3. Dalyvaudami vaidmenų žaidime, pateiks bent vieną argumentą savo pozicijai pagrįsti ir siūlys sprendimą, derinantį gyventojų saugumą bei gamtos išsaugojimą.
4. Skirstydami simbolinį miesto biudžetą, mokysis nustatyti prioritetus, įvertinti ribotus išteklius ir pagrįsti savo sprendimus.
5. Kūrybinės refleksijos metu pastebės bent vieną teigiamą miesto pokytį arba spręstiną problemą ir pasirinkto miesto objekto vardu parašys trumpą žinutę miesto merui bei jo komandai.

Ugdomos kompetencijos

- Pilietiškumo: Susipažįsta su savivaldos vaidmeniu, gyventojų teisėmis ir atsakomybe, mokosi dalyvauti priimant sprendimus.
- Pažinimo: Analizuoja miesto problemas, jų priežastis, vertina skirtingų sprendimų pasekmes.
- Komunikavimo: Išsako nuomonę, argumentuoja, išklauso kitus, kuria žinutę miesto merui.
- Kūrybiškumo: Ieško kompromisų, siūlo miesto gerinimo idėjas, įsijaučia į miesto objektų vaidmenis.
- Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos: Bendradarbiauja grupėse, gerbia skirtingas nuomones, atsižvelgia į kitų žmonių saugumą ir poreikius.

Priemonės ir pasirengimas pamokai:

- Kompiuteris, projektorius arba interaktyvioji lenta.
- Dvi kontrastingos miesto aplinkos nuotraukos (žalia, sutvarkyta aplinka ir tamsus, šiukšlinas asfaltuotas kiemas).
- Žali ir raudoni veidukai pirmajai veiklai.
- Keturios skirtingų spalvų kortelės kiekvienam mokiniui: „Savivaldybė“, „Policija“, „Gyventojai“, „Ugniagesiai gelbėtojai“.
- Gyvenimiškų situacijų aprašymai žaidimui „Pakelk kortelę!“.
- Probleminės situacijos „Trys kaštonai ar saugus takas?“ iliustracija arba schema.
- Vaidmenų grupių užduočių kortelės.
- Trijų miesto gerinimo projektų pavadinimai ir trumpi aprašymai su simbolinėmis kainomis.
- Po 3 žaliuosius biudžeto žetonus kiekvienam mokiniui.
- Trys dėžutės arba pažymėtos vietos žetonams paskirstyti.
- Žaliosios atvirutės „Slapta žalioji žinutė miesto merui ir jo komandai“.
- Rašymo priemonės.

Sužadinimas (Ledlaužis)
Kas yra atsakingas už mūsų miesto gamtą, saugias ir tvarkingas erdves?
Trukmė: 7 min.
Mokytojo veikla: Mokytojas paaiškina, kad Savivaldybė rūpinasi daugeliu miesto gyvenimo sričių: viešosiomis erdvėmis, parkais, gatvėms, švara ir gyventojų gerove. Tačiau gražus, žalias ir saugus miestas priklauso ne tik nuo savivaldybės sprendimų, bet ir nuo kiekvieno gyventojo elgesio. Savivaldybė nėra tik pastatas su „suaugusiųjų tarnyba“ – tai mūsų kiemų, medžių, parkų, oro švaros, žaidimų aikštelių ir mūsų miesto gyvenimo kūrėja ir puoselėtoja.
Lentoje demonstruojamos dvi nuotraukos:

- *1-a nuotrauka:* Žaliuojantis, saulėtas parkas su senais medžiais ir suoliukais.
- *2-a nuotrauka:* Pilkas, visiškai asfaltuotas kiemas be jokio augalo, tamsus ir šiukšlinas.

Mokinių veikla: Mokiniai apžiūri ir palygina abi nuotraukas. Pasirenka žalią (besišypsantį) arba raudoną (liūdną) veiduką ir prisega prie nuotraukų. Trumpai paaiškina savo pasirinkimą, įvardija, kurioje aplinkoje norėtų leisti laiką ir kodėl.
Probleminiai klausimai (pavyzdžiai):

- Kurioje iš šių vietų norėtumėte žaisti ir kodėl?
- Kas nutiktų mūsų miestui, jeigu jame neliktų medžių ir žaliųjų erdvių?
- Kas turėtų rūpintis, kad mūsų miestas būtų švarus, žalias ir saugus -savivaldybė ar gyventojai?

Informacijos teikimas: Miesto padėjėjų įrankiai: kas už ką atsakingas?
Trukmė: 8 min.
Mokytojo veikla: Mokytojas paaiškina, kad savivaldybė rūpinasi miesto tvarka, švara ir gyventojų saugumu ir pristato tris svarbias miesto saugumą užtikrinančias sritis ir jų funkcijas.

Priemonės ir pasirengimas pamokai:

- Kompiuteris, projektorius arba interaktyvioji lenta.
- Dvi kontrastingos miesto aplinkos nuotraukos (žalia, sutvarkyta aplinka ir tamsus, šiukšlinas asfaltuotas kiemas).
- Žali ir raudoni veidukai pirmajai veiklai.
- Keturios skirtingų spalvų kortelės kiekvienam mokiniui: „Savivaldybė“, „Policija“, „Gyventojai“, „Ugniagesiai gelbėtojai“.
- Gyvenimiškų situacijų aprašymai žaidimui „Pakelk kortelę!“.
- Probleminės situacijos „Trys kaštonai ar saugus takas?“ iliustracija arba schema.
- Vaidmenų grupių užduočių kortelės.
- Trijų miesto gerinimo projektų pavadinimai ir trumpi aprašymai su simbolinėmis kainomis.
- Po 3 žaliuosius biudžeto žetonus kiekvienam mokiniui.
- Trys dėžutės arba pažymėtos vietos žetonams paskirstyti.
- Žaliosios atvirutės „Slapta žalioji žinutė miesto merui ir jo komandai“.
- Rašymo priemonės.

Sužadinimas (Ledlaužis)
Kas yra atsakingas už mūsų miesto gamtą, saugias ir tvarkingas erdves?
Trukmė: 7 min.
Mokytojo veikla: Mokytojas paaiškina, kad Savivaldybė rūpinasi daugeliu miesto gyvenimo sričių: viešosiomis erdvėmis, parkais, gatvėms, švara ir gyventojų gerove. Tačiau gražus, žalias ir saugus miestas priklauso ne tik nuo savivaldybės sprendimų, bet ir nuo kiekvieno gyventojo elgesio. Savivaldybė nėra tik pastatas su „suaugusiųjų tarnyba“ – tai mūsų kiemų, medžių, parkų, oro švaros, žaidimų aikštelių ir mūsų miesto gyvenimo kūrėja ir puoselėtoja.
Lentoje demonstruojamos dvi nuotraukos:

- *1-a nuotrauka:* Žaliuojantis, saulėtas parkas su senais medžiais ir suoliukais.
- *2-a nuotrauka:* Pilkas, visiškai asfaltuotas kiemas be jokio augalo, tamsus ir šiukšlinas.

Mokinių veikla: Mokiniai apžiūri ir palygina abi nuotraukas. Pasirenka žalią (besišypsantį) arba raudoną (liūdną) veiduką ir prisega prie nuotraukų. Trumpai paaiškina savo pasirinkimą, įvardija, kurioje aplinkoje norėtų leisti laiką ir kodėl.
Probleminiai klausimai (pavyzdžiai):

- Kurioje iš šių vietų norėtumėte žaisti ir kodėl?
- Kas nutiktų mūsų miestui, jeigu jame neliktų medžių ir žaliųjų erdvių?
- Kas turėtų rūpintis, kad mūsų miestas būtų švarus, žalias ir saugus -savivaldybė ar gyventojai?

Informacijos teikimas: Miesto padėjėjų įrankiai: kas už ką atsakingas?
Trukmė: 8 min.
Mokytojo veikla: Mokytojas paaiškina, kad savivaldybė rūpinasi miesto tvarka, švara ir gyventojų saugumu ir pristato tris svarbias miesto saugumą užtikrinančias sritis ir jų funkcijas.

Viešosios tvarkos skyrius – „Miesto taisyklių sargai“. Savivaldybės specialistai prižiūri, kaip laikomasi viešosios tvarkos taisyklių: kad parkai nebūtų šiukšlinami, būtų laikomasi gyvūnų vedžiojimo taisyklių ir nebūtų trikdoma gyventojų ramybė.
Želdynų ir viešųjų erdvių priežiūra – „Miesto žalumos kūrėjai“. Savivaldybė planuoja ir organizuoja medžių bei kitų augalų sodinimą, parkų, skverų ir žaliųjų erdvių kūrimą bei priežiūrą. Rūpinasi, kad mieste būtų daugiau žalumos, pavėsio ir jaukių vietų gyventojams ilsėtis, žaisti bei leisti laisvalaikį.
Civilinė sauga – „Miesto saugotojai nuo didelių pavojų“. Savivaldybė organizuoja pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms, pavyzdžiui, stiprioms audroms ar potvyniams, rūpinasi gyventojų perspėjimu ir jų apsauga, bendradarbiauja su gelbėjimo tarnybomis.
Mokytojas pabrėžia, kad savivaldybė taip pat rūpinasi viešųjų erdvių priežiūra, gatvių apšvietimu, atliekų tvarkymo organizavimu ir žaliųjų erdvių puoselėjimu.
Pristato žaidimą „Pakelk kortelę!“, kurio metu mokiniai turės atpažinti, kas atsakingas už pateiktos miesto
Mokinių veikla: Žaidimas „Pakelk kortelę!“
Mokiniai gauna po keturias skirtingų spalvų korteles: „Savivaldybė“, „Policija“, „Gyventojai“ ir „Ugniagesiai gelbėtojai“.
Mokytojui skaitant gyvenimiškas situacijas, mokiniai analizuoja, kas atsakingas už problemos sprendimą, ir pakelia atitinkamą kortelę. Savo pasirinkimą trumpai pagrindžia. Kai kuriose situacijose gali būti keli teisingi atsakymai.

- **„Palaidas didelis šuo parke“**

Situacija: Parke prie žaidimų aikštelės bėgioja didelis šuo be pavadėlio. Jis gąsdina vaikus ir kitus praeivius.
Kas atsakingas? Savivaldybė (viešosios tvarkos specialistai prižiūri gyvūnų laikymo taisyklių laikymąsi). Gyventojai (šuns šeimininkas privalo laikytis taisyklių).

- **„Tamsus kelias namo po būrelio“**

Situacija: Prie mokyklos užgeso gatvės žibintai. Vakare vaikams tamsu ir nesaugu grįžti namo.
Kas atsakingas? Savivaldybė (organizuoja gatvių apšvietimo priežiūrą). Gyventojai (gali pranešti apie gedimą).

- **„Stipri audra ir užverstas takas“**

Situacija: Kilo stipri audra. Mieste nuvirto medis ir užtvėrė pėsčiųjų taką. Medis pavojingai pasviręs, todėl žmonėms nesaugu pro jį eiti.
Kas atsakingas? Ugniagesiai gelbėtojai (jeigu kyla tiesioginis pavojus žmonėms). Savivaldybė (organizuoja tako sutvarkymą). Pranešti turėtų gyventojai.

- **„Dingęs paspirtukas“**

Situacija: Prie parduotuvės vaikas paliko neprirakintą paspirtuką. Grįžęs jo neberado. Įtariama, kad paspirtukas pavogtas.
Kas atsakingas? Policija (tiria galimą vagystę). Vaikas turėtų kreiptis pagalbos į patikimą suaugusįjį.

- **„Užpieštas suoliukas ir šiukšlės prie sūpynių“**

Situacija: Parko suoliukas aprašinėtas, gėlyne primėtyta šiukšlių, o šalia sūpynių mėtosi saldainių popierėliai.

Kas atsakingas? Savivaldybė (organizuoja viešųjų erdvių priežiūrą). Gyventojai (privalo nešiukšlinti, tausoti aplinką ir gali prisidėti prie jos tvarkymo).

- **„Pilkas kiemas be žalumos“**

Situacija: Tarp daugiabučių namų yra tuščia, pilka aikštelė. Vasarą joje labai karšta, nėra medžių, pavėsio ir suoliukų. Gyventojai norėtų, kad čia atsirastų jaukus žalias skveras.
Kas atsakingas? Savivaldybė (jei tai savivaldybės prižiūrima teritorija, jos specialistai gali planuoti ir organizuoti žaliųjų erdvių kūrimą). Gyventojai (gali siūlyti idėjas, dalyvauti sprendimų priėmime ir puoselėti aplinką).
Probleminiai klausimai (pavyzdžiai):

- Kas turėtų spręsti iškilusią problemą ir kodėl?
- Ar už miesto tvarką ir saugumą atsakinga tik savivaldybė?
- Kokiais atvejais būtinas savivaldybės, tarnybų ir gyventojų bendradarbiavimas?
- Kaip mes patys galime prisidėti prie saugesnio, švaresnio ir žalesnio miesto kūrimo?

Praktinė veikla. Probleminės situacijos sprendimas ir vaidmenų žaidimas „Trys kaštonai ar saugus takas?“
Trukmė: 15 min.
Mokytojo veikla: Mokytojas pristato mokiniams probleminę situaciją: „Savivaldybė planuoja nutiesti naują, saugų ir apšviestą dviračių bei paspirtukų taką į mokyklą. Tačiau numatytoje tako vietoje auga trys seni kaštonai. Norint tiesti taką tiesiai, juos tektų nukirsti.
Mokytojas suskirsto mokinius į tris vaidmenų grupes, paaiškina jų užduotis ir skatina ieškoti sprendimo, kuris būtų palankus tiek gamtai, tiek miesto gyventojams.
Mokinių veikla: Mokiniai susiskirsto į tris vaidmenų grupes:

1. **„Paspirtukininkai ir dviratininkai“** – siekia, kad į mokyklą būtų galima saugiai, patogiai ir greitai nuvykti dviračiais bei paspirtukais. Pateikia argumentus, kodėl reikalingas naujas takas.
2. **„Gamtos saugotojai – medžių draugai“** – siekia išsaugoti tris senus kaštonus. Paaiškina, kodėl medžiai svarbūs miesto aplinkai ir gyventojams.
3. **„Miesto taryba ir meras“** – išklauso abiejų grupių argumentus, svarsto galimus sprendimus ir siūlo kompromisą, kuris užtikrintų gyventojų saugumą bei padėtų išsaugoti medžius.

Mokiniai diskutuoja grupėse, pateikia argumentus ir ieško bendro sprendimo. Savo pasiūlymus pasiruošia pristatyti miesto tarybos posėdyje.
Probleminiai klausimai (pavyzdžiai):

- Ar dėl naujo ir saugaus tako verta nukirsti tris senus kaštonus?
- Ar galima nutiesti saugų taką išsaugant medžius?
- Kaip meras turėtų elgtis, kai gyventojų poreikiai yra skirtingi?
- Ar geras sprendimas visada turi tenkinti visus?

Praktinė veikla „Miesto biudžetas: kaip priimti atsakingą sprendimą?
Trukmė: 8 min.
Mokytojo veikla: Mokytojas paaiškina, kad savivaldybės biudžetas yra ribotas, todėl neįmanoma vienu metu įgyvendinti visų gyventojų norimų projektų.
Pristato tris miesto gerinimo projektus ir jų įgyvendinimui reikalingą žetonų skaičių:

- „Švarus parkas“ – 20 žetonų.
- „Žalia stotelė“ – 25 žetonai.
- „Ekoautobusas“ – 40 žetonų.

Kiekvienam mokiniui išdalija po 3 žaliuosius biudžeto žetonus. Paaiškina, kad mokiniai gali visus žetonus skirti vienam projektui arba paskirstyti keliems.
Po pirmojo biudžeto paskirstymo kartu su mokiniais suskaičiuoja žetonus ir įvertina, kuriems projektams pakanka lėšų.
Jeigu projektams įgyvendinti lėšų nepakanka, mokytojas skatina mokinius tartis, nustatyti prioritetus ir perskirstyti žetonus, siekiant įgyvendinti bent vieną projektą.
Mokinių veikla: Mokiniai susipažįsta su trimis miesto gerinimo projektais, aptaria jų naudą gamtai ir gyventojams. Kiekvienas gauna po 3 žaliuosius biudžeto žetonus ir savarankiškai nusprendžia, kuriems projektams juos skirti. Kartu su mokytoju suskaičiuoja surinktus žetonus ir palygina rezultatus su projektams įgyvendinti reikalingu biudžetu. Jeigu lėšų nepakanka, diskutuoja, kuriam projektui reikėtų teikti pirmenybę. Ieško bendro sprendimo ir prireikus perskirsto žetonus. Aptaria, kodėl savivaldybei svarbu atsakingai planuoti biudžetą ir atsižvelgti į gyventojų poreikius.
Probleminiai klausimai (pavyzdžiai):

- Ar galime įgyvendinti visus tris projektus, jei miesto biudžetas ribotas?
- Kas nutiktų, jeigu visiems projektams skirtume po truputį lėšų, bet nė vienam jų nepakaktų?
- Kurį projektą turėtume pasirinkti pirmiausia ir kodėl?
- Kaip susitarti, kai gyventojų nuomonės skiriasi?

Kūrybinė refleksija „Slapta žalioji žinutė miesto merui ir jo komandai“
Trukmė: **7 min.**
Mokytojo veikla:

- Mokytojas pakviečia mokinius prisiminti pastebėtus teigiamus pokyčius ir spręstinas problemas mokyklos kieme, prie mokyklos bei kitose miesto viešosiose erdvėse.
- Pasiūlo įsivaizduoti, kad miesto aplinkos objektai – medžiai, suoliukai, gatvės, takai ar mokyklos kiemas – galėtų kalbėti ir perduoti slaptą žinutę miesto merui bei jo komandai.
- Pateikia pavyzdžių, ką galėtų papasakoti senas kaštonas prie mokyklos vartų ar suoliukas Kaštonų alėjoje.
- Išdalija žaliąsias atvirutes ir pakviečia pasirinkto miesto objekto vardu parašyti trumpą žinutę: padėką už pastebėtą teigiamą pokytį, pastebėjimą apie spręstiną problemą arba pasiūlymą miesto aplinkai gerinti.
- Pakviečia kelis mokinius perskaityti savo žinutes ir apibendrina, kad pilietiškas miestietis ne tik pastebi problemas, bet ir vertina teigiamus pokyčius bei prisideda prie miesto gerovės kūrimo.

Mokinių veikla:

- Mokiniai apmąsto pamokoje įgytas žinias ir prisimena savo gyvenamojoje aplinkoje pastebėtus pokyčius.
- Pasirenka vieną miesto aplinkos objektą ir įsivaizduoja, ką jis galėtų papasakoti miesto merui ir jo komandai.
- Žaliojoje atvirutėje pasirinkto objekto vardu parašo trumpą žinutę, kurioje padėkoja už teigiamą pokytį, atkreipia dėmesį į spręstiną problemą arba pateikia pasiūlymą.
- Norintys mokiniai perskaito savo žinutes, dalijasi pastebėjimais ir įvardija, kaip patys galėtų prisidėti prie miesto gerovės.

Probleminiai klausimai (pavyzdžiai):

- Kokius gerus pokyčius pastebiu savo miesto aplinkoje?
- Kas mūsų mieste dar galėtų būti gražiau, žaliau ar saugiau?
- Ką norėčiau pasakyti miesto merui ir jo komandai?
- Kaip aš pats galiu prisidėti prie savo miesto gerovės?

Metodinės pastabos mokytojui:

- **Veiklų organizavimas ir laikas.** Pamokos veiklos pritaikytos 3–4 klasių mokiniams. Jų trukmė orientacinė. Mokytojas gali koreguoti nagrinėjamų situacijų skaičių ir diskusijų trukmę, atsižvelgdamas į mokinių amžių, gebėjimus bei klasės dydį.
- **Savivaldybės ir kitų institucijų vaidmuo.** Svarbu paaiškinti, kad savivaldybė rūpinasi daugeliu miesto gyvenimo sričių, tačiau ne visas problemas sprendžia viena. Policija ir ugniagesiai gelbėtojai nėra savivaldybės skyriai. Savivaldybė bendradarbiauja su šiomis tarnybomis, o gyventojai taip pat prisideda prie miesto saugumo ir gerovės.
- **Žaidimas „Pakelk kortelę!“.** Kai kuriose situacijose galimi keli pagrįsti atsakymai. Mokytojas skatina mokinius argumentuoti savo pasirinkimą, atpažinti skirtingas atsakomybes ir suprasti bendradarbiavimo svarbą.
- **Probleminės situacijos sprendimas.** Vaidmenų žaidime „Trys kaštonai ar saugus takas?“ mokytojas iš anksto nepateikia vienintelio teisingo sprendimo. Svarbu skatinti mokinius išklausyti skirtingų grupių argumentus, atsižvelgti į gyventojų saugumą ir gamtos išsaugojimą bei ieškoti kompromiso.
- **Miesto biudžeto skirstymas.** Kiekvienas mokinys gauna po 3 simbolinius biudžeto žetonus. Projektų kainos nustatomos pagal bendrą klasės žetonų skaičių. Projektas laikomas įgyvendinamu tik surinkus visą reikalingą žetonų skaičių. Jei lėšų nepakanka, mokiniai skatinami persvarstyti prioritetus ir bendru susitarimu perskirstyti turimus žetonus. Pabrėžiama, kad žetonai simbolizuoja ribotus finansinius išteklius.
- **Kūrybinė refleksija „Slapta žalioji žinutė miesto merui ir jo komandai“.** Mokytojas skatina mokinius pastebėti ne tik spręstinas miesto problemas, bet ir jau įvykusius teigiamus pokyčius. Vaikai gali padėkoti už atliktus darbus, atkreipti dėmesį į problemą arba pateikti pasiūlymą. Svarbu neriboti mokinių kūrybiškumo ir suteikti galimybę išsakyti asmeninį pastebėjimą.

- **Veiklų diferencijavimas.** Mokiniams, kuriems sunkiau savarankiškai formuluoti mintis, galima pateikti sakinių pradžias, vaizdines užuominas arba leisti savo idėją išreikšti piešiniu. Greičiau užduotis atliekantys mokiniai gali pateikti papildomų argumentų ar alternatyvių sprendimų.
- **Pilietiškumo ugdymas.** Visos pamokos metu svarbu akcentuoti, kad pilietiškas miesto gyventojas ne tik pastebi problemas, bet ir vertina teigiamus pokyčius, gerbia kitų nuomonę, geba dėkoti, siūlyti sprendimus ir pats prisidėti prie miesto gerovės kūrimo.
- **Skaitmeninių technologijų taikymas ir veiklų interaktyvumas:** Visos pamokos veiklos gali būti organizuojamos naudojant tradicines arba interaktyvias skaitmenines priemones, atsižvelgiant į mokyklos technines galimybes ir mokytojo pasirinkimą. Miesto aplinkos nuotraukų palyginimas, žaidimas „Pakelk kortelę!“, probleminių situacijų analizė, vaidmenų žaidimas ir simbolinio biudžeto skirstymas gali būti pateikiami interaktyviojoje lentoje ar skaitmeninėse mokymosi platformose. Kūrybinė refleksija „Slapta žalioji žinutė miesto merui ir jo komandai“ taip pat gali būti atliekama skaitmeniniu formatu, kuriant virtualias atvirutes ar bendrą mokinių žinučių sieną. Svarbu, kad skaitmeninės priemonės padėtų aktyviai įtraukti mokinius, skatintų jų bendradarbiavimą, kritinį mąstymą ir atsakingą sprendimų priėmimą, o ne taptų vien technologiniu pamokos papildymu.

Mokytojas gali kūrybiškai adaptuoti pateiktas veiklas, keisti situacijas pagal savo miesto aktualijas, mokinių patirtį ir ugdymosi poreikius

1 priedas. Nuotraukos Sužadinimui (ledlaužiui)

2 priedas. Besišypsantis veidukas Sužadinimui (ledlaužiui)

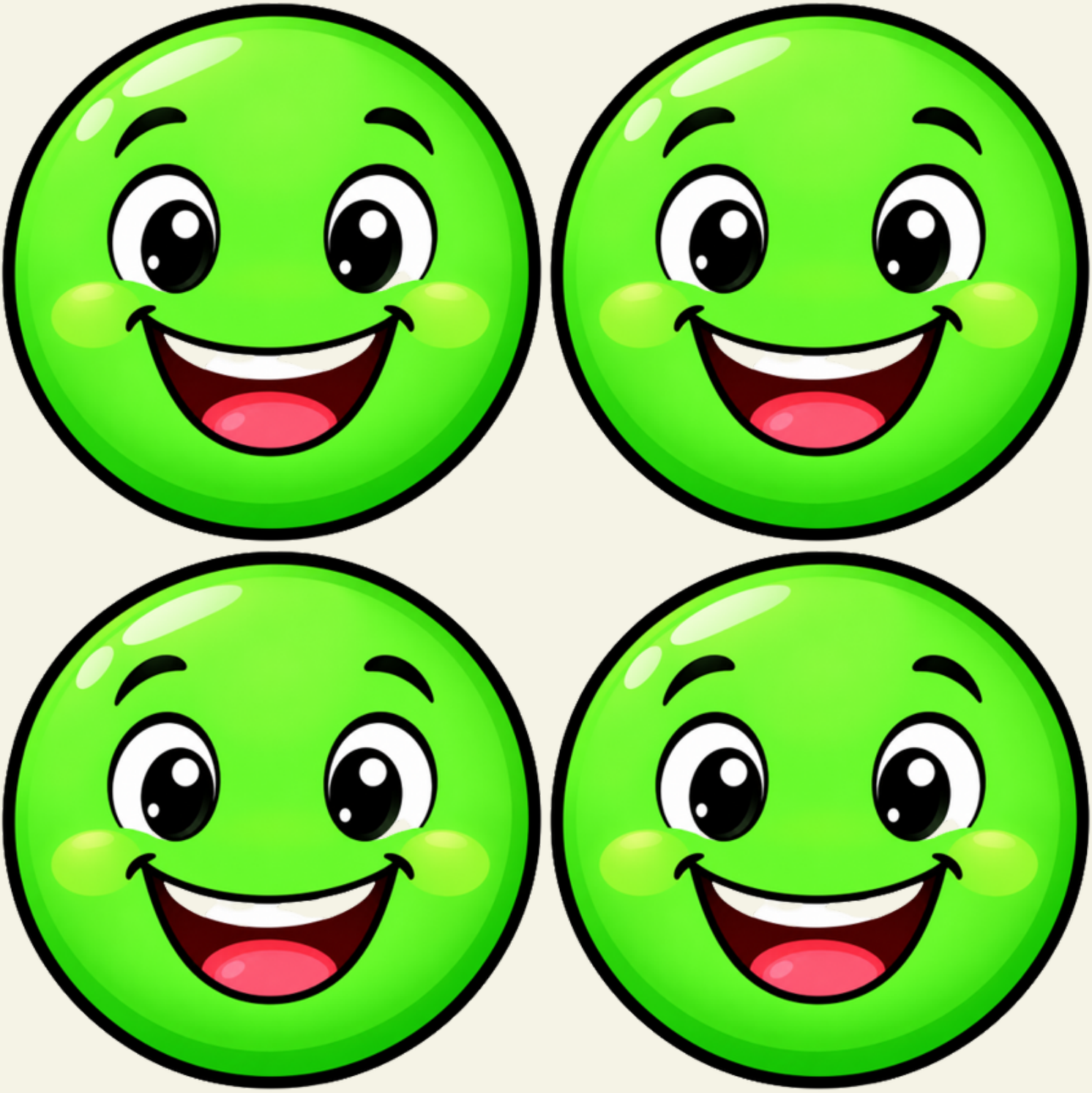

3 priedas. Liūdnas veidukas Sužadinimui (ledlaužiui)

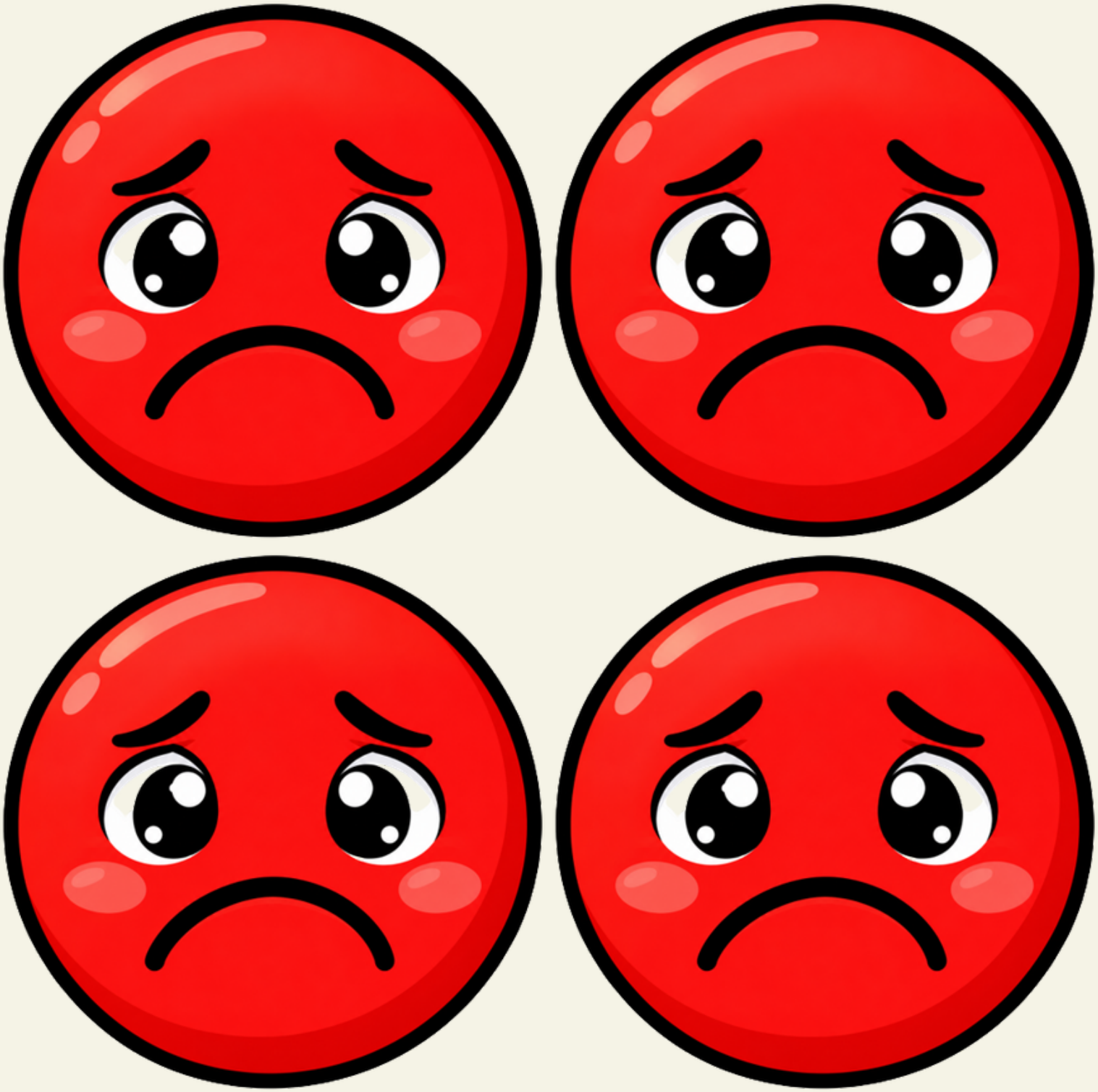

4 priedas. Žaidimas „Pakelk kortelę!“

5 priedas. Žalieji biudžeto žetonai

6 priedas. Žaliosios atvirutės „Slapta žalioji žinutė miesto merui ir jo komandai“

Slapta žalioji žinutė

miesto merui ir jo komandai

Rašau Jums nuo: _____

(miesto objekto pavadinimas)

Kam:

Miesto merui

ir jo komandai

Nuo: _____

(Tavo vardas)

Slapta žalioji žinutė

miesto merui ir jo komandai

Rašau Jums nuo: _____

(miesto objekto pavadinimas)

Kam:

Miesto merui

ir jo komandai

Nuo: _____

(Tavo vardas)

7 priedas. Žaliosios atvirutės „Slapta žalioji žinutė miesto merui ir jo komandai“

2 modulis

SAUGUS IR ATSAKINGAS MIESTAS

2.1 Saugus miestas – mano ir savivaldybės reikalas

Pamokos tikslas: Analizuojant realią miesto infrastruktūrą ir atliekant saugumo auditą, suprasti savivaldybės vaidmenį kuriant saugią aplinką, gebėti atpažinti ir įvardinti bent 1-3 prevencines priemones (apšvietimą, matomumą, tvarką) bei ugdyti pilietinę atsakomybę pranešant apie pastebėtas problemas.

Tikslinė grupė: 8–12 klasių mokiniai.

Pamokos ašis: Kaip savivalda kuria saugumą ne tik baudomis, bet ir išmaniais aplinkos sprendimais?

Pamokos dalis	Trukmė	Mokytojo veikla	Mokinio veikla	Probleminiai klausimai (pavyzdžiai)
Sužadinimas (Ledlaužis)	5 min.	Parodo dvi nuotraukas: apleistą, tamsią požeminę perėją ir modernią, apšviestą erdvę su kameromis.	Įvardija, kur jaučiasi saugiau, nurodo priežastis.	„Kodėl vienoje vietoje norisi bėgti, o kitoje – sustoti pailsėti? Kas čia priklauso nuo mūsų, o kas nuo valdžios?“
Informacijos teikimas	10 min.	Pristato savivaldybės įrankius: (prevencija per dizainą), civilinę saugą ir Viešosios tvarkos skyrių.	Analizuoja schemas, fiksuoja skirtumus tarp policijos ir savivaldybės funkcijų. (Civilinė sauga – gyventojų ir teritorijos apsauga ekstremaliųjų situacijų ir grėsmių atvejais). Viešosios tvarkos skyrius – viešosios tvarkos, saugios aplinkos ir nustatytų taisyklių laikymosi užtikrinimas.)	Civilinė sauga – pvz. gyventojų perspėjimas ir evakuacijos organizavimas kilus gaisrui, potvyniui ar kitai ekstremaliajai situacijai. Viešosios tvarkos skyrius – pvz. triukšmo, prekybos viešose vietose, gyvūnų laikymo ar kitų savivaldybės nustatytų taisyklių pažeidimų kontrolė.)

Pamokos dalis	Trukmė	Mokytojo veikla	Mokinio veikla	Probleminiai klausimai (pavyzdžiai)
Praktinė užduotis	20 min.	Išdalina rajono žemėlapius ir „Saugumo audito“ anketas. Konsultuoja grupes.	Žymi „karštuosius taškus“, siūlo infrastruktūros pokyčius (lempas, veidrodžius, skverų genėjimą).	„Turite 10 000 Eur: ar juos skirsite vaizdo kameroms įrengti, ar bendruomenės krepšinio aikštelei apšviesti? Kuris sprendimas tvaresnis?“
Pristatymas ir debatai	7 min.	Moderuoja „Miesto tarybos posėdį“. Skatina oponuoti kitų grupių sprendimams.	Gynėjų vaidmenyje argumentuoja savo projektų naudą ir atsiperkamumą.	„O ką darysite, jei gyventojai prieštaraus kamerų įrengimui dėl privatumo pažeidimo? Kaip juos įtikinsite?“
Refleksija / Apibendrinimas	3 min.	Susieja pamoką su realybe: programėlė **„Tvarkau miestą“.**	Įsivertina, ar pasikeitė jų požiūris į savo kaimynystę.	„Ką šiandien grįžę namo galėtumėte pranešti savivaldybei, kad jūsų kiemas taptų saugesnis?“

Saugumo anketa (Moksleivio lapas)

Objektas: (pvz., Pėsčiųjų bulvaro atkarpa nuo Šiaulių viešbučio iki Kaštonų alėjos)
Data ir laikas: _____

I DALIS: Fizinė aplinka

Įvertinkite balais nuo 1 (labai blogai) iki 5 (puikiai).

1. Apšvietimas: Ar tamsiu paros metu erdvė būtų tolygiai apšviesta?
2. Matomumas: Ar yra „aklųjų zonų“, užkampių, kur galėtų pasislėpti asmenys?
3. Tvarka: Ar matosi vandalizmo žymių (grafičių, šiukšlių, sulaužytų suoliukų)?
4. Priežiūra: Ar nugenėti krūmai, ar matosi, kad erdvė yra prižiūrima savivaldybės?

II DALIS: Socialinis pojūtis

- Ar jaustumeisi saugiai čia būdamas vienas 22:00 val.? (Taip/Ne, kodėl?)

_____

_____

- Ar matai vaizdo stebėjimo kameras? Ar jos nukreiptos į svarbiausias vietas?

_____

_____

III DALIS: Savivaldybės sprendimai. Identifikuota problema: (Pvz.: Tamsus praėjimas tarp pastatų į kiemą). Tavo, kaip „Saugumo tarybos nario“, siūlymas:

- Įrengti papildomą apšvietimą.
- Sumontuoti sferinį veidrodį (matomumui už kampo).
- Nuvalyti grafičius ir sutvarkyti apželdinimą.
- Įrengti aktyvią laisvalaikio zoną (kad erdvė būtų „gyva“).

Šiaulių miesto centro žemėlapis: https://shorturl.at/xbdv7

Papildomi probleminiai klausimai diskusijoms:

- Apie atsakomybę: „Jei jūsų daugiabučio kieme perdegė lemputė, kas labiau kaltas dėl nesaugumo: savivaldybė, kuri jos nepakeitė, ar gyventojai, kurie apie tai nepranešė?“
- Apie prevenciją: „Ar žinojimas, kur yra artimiausia slėptuvė (kolektyvinės apsaugos statinys), padeda išvengti pavojaus, ar tik sušvelnina pasekmes?“
- Apie bendruomenę: „Sudužusių langų teorija sako, kad viena neišvalyta šiukšlė pritraukia dar dešimt. Ar savivalda turėtų bausti už šiukšlinimą, ar skatinti bendruomenės talkas?“

2.2 Policija ir Viešoji tvarka: Kas baudžia už triukšmą, o kas tiria nusikaltimus?“

Pamokos tikslas: Supažindinti mokinius su savivaldybės Viešosios tvarkos skyriaus ir Policijos vaidmeniu užtikrinant gyventojų saugumą ir viešąją tvarką.

Tikslinė grupė: 8–12 klasių mokiniai.

Įžanga ir sudominimas
Mokytojo įžanga: Parodoma nuotrauka – policijos pareigūnas su tarnybine apranga/automobiliu (**Policijos pareigūnas** dėvi oficialią žalios ir tamsiai mėlynos spalvos policijos tarnybinę uniformą žaliai–baltas policijos automobilis su blykste), ir Viešosios tvarkos skyriaus darbuotojas (dėvi tamsiai mėlyną savivaldybės uniforminę liemenę/marškinėlius su atšvaitais bei užrašais ir naudoja planšetę ar užrašinę pažeidimams fiksuoti).
Klausimas klasei: „Kuo skiriasi šie pareigūnai? Jei kaimynas 14.00 val. gręžia sieną arba kažkas ne vietoje pastatė automobilį – kam skambinsite? O jei pastebėjote vagystę?“
Trumpas paaiškinimas: Atskiriamos dvi sąvokos:

- **Viešoji tvarka (Savivaldybė):** Rūpinasi miesto švara, taisyklėmis, gyvūnų laikymu, ne vietoje pastatytais automobiliais, triukšmu dienos/vakaro metu. Nuobaudos – dažniausiai baudos už administracinius nusižengimus.
- **Policija (Valstybė):** Užtikrina visuomenės saugumą, kovoja su nusikalstamumu, tiria nusikaltimus (vagystes, smurtą), reaguoja į skubius iškvietimus (**112**), užkardo ginkluotus ar pavojingus incidentus.

Praktinė užduotis: „Kam skambinti?“
Darbo forma: Grupinis darbas (4–5 mokiniai grupėje) arba darbas poromis.

Užduoties instrukcija: Mokiniams padalinamos kortelės su gyvenimiškomis situacijomis.* Mokiniai turi nuspręsti, kuri institucija privalo spręsti problemą (Savivaldybės Viešoji tvarka, Policija ar ABI KARTU) ir pagrįsti savo pasirinkimą.

Institucijų bendradarbiavimas ir reidų simuliacija
Mokytojo paaiškinimas: Institucijos dažnai dirba kartu. Pavyzdžiui, rengiant jungtinius reidus (pvz., tikrinant nelegalias prekyvietes, triukšmą naktiniuose klubuose, neblaivius paspirtukininkus be šalmų ar apleistus pastatus).

Kūrybinė simuliacija: „Miesto šventės reidas“
Scenarijus: Mieste vyksta didelė šventė. Reikia užtikrinti tvarką.
Užduotis klasei: Paskirstyti funkcijas tarp dviejų komandų:

- **A grupė (Policija):** Suplanuoja, kaip užtikrins eismo saugumą, viešąją saugą nuo kišenvagių, girtų asmenų agresijos ir reagavimą į 112 iškvietimus.
- **B grupė (Viešoji tvarka):** Suplanuoja, kaip tikrins prekybininkų leidimus, šiukšlių surinkimą, ne vietoje paliktus paspirtukus / automobilius ir triukšmo lygį po 22.00 val.

Trumpas pristatymas: Mokiniai parodo, kaip jų institucijos papildo viena kitą, o ne konkuruoja.

Apibendrinimas ir atmintinės kūrimas
Mokiniai kartu su mokytoju lentoje arba sąsiuviniuose užpildo palyginamąją lentelę ir suformuluoja trumpas taisykles.

Institucijų palyginimas

Kriterijus	Savivaldybės Viešoji tvarka	Policija
Pagrindinis tikslas	Miesto tvarka, švara, taisyklės	Visuomenės saugumas, nusikaltimų prevencija ir tyrimas
Kontaktas	Savivaldybės el. paštas / pranešimų programėlės / vietinis tel. nr.	Bendrasis pagalbos numeris **112** (arba epolicija.lt)
Tipiniai atvejai	Atliekos, nevietoje pastatyti automobiliai, gyvūnų taisyklės, triukšmas dieną	Smurtas, vagystės, avarijos, riaušės, triukšmas naktį
Galių ribos	Rašo protokolus, skiria baudas, neturi teisės naudoti fizinės prievartos	Gali sulaikyti asmenis, naudoti specialiąsias priemones, pradėti ikiteisminį tyrimą

Refleksija (atsakymas žodžiu arba 1 sakiniu sąsiuvinyje): *„Jei matote daromą nusikaltimą ar kyla grėsmė gyvybei, skambinate _____, o jei matote miesto tvarkos pažeidimą – kreipiatės į _____.“*

Kortelės su gyvenimiškomis situacijomis.*

I KATEGORIJA: Savivaldybės Viešoji tvarka

KORTELĖ Nr. 1

SITUACIJA: *Jūsų kaimynas daugiabučio kieme kasdien stato savo automobilį ant žaliosios vejos (žolyno) arba užstato konteinerius, todėl šiukšliavežė negali paimti atliekų.*
Klausimas: *Kuri institucija turi spręsti šią problemą ir kodėl?*
Teisingas atsakymas:

KORTELĖ Nr. 2

SITUACIJA: *Parke ar daugiabučio kieme kaimynė nuolat vedžioja savo didelį šunį be pavadėlio ir antsnukio, o po pasivaikščiojimo nerenka gyvūno ekskrementų.*
Klausimas: *Kuri institucija turi spręsti šią problemą ir kodėl?*
Teisingas atsakymas:

KORTELĖ Nr. 3

SITUACIJA: *Šeštadienio popietę (14:00 val.) kaimynas bute pradeda naudoti gręžtuvą su kalimo funkcija ir remontuoti sienas. Triukšmas tęsiasi kelias valandas be pertraukos, o apie statybos darbus kaimynai nebuvo įspėti.*
Klausimas: *Kuri institucija turi spręsti šią problemą ir kodėl?*
Teisingas atsakymas:

Atsakymai

KORTELĖ Nr. 1 - Savivaldybės Viešoji tvarka. *Tai miestų tvarkymo ir švaros taisyklių pažeidimas, už kurį savivaldybės specialistai gali skirti baudą arba užfiksuoti pažeidimą.*
KORTELĖ Nr. 2 - Savivaldybės Viešoji tvarka. *Gyvūnų laikymo bei priežiūros taisyklės mieste yra savivaldybės kompetencija.*
KORTELĖ Nr. 3 - Savivaldybės Viešoji tvarka. *Triukšmo prevencija ir statybos/remonto darbų triukšmo kontrolė dienos bei vakaro metu priklauso savivaldybės funkcijoms.*

II KATEGORIJA: Policija

KORTELĖ Nr. 4

SITUACIJA: *Naktį, 02:30 val., kaimynų bute groja garsus muzikos centras, girdisi dūžtantys stiklai, moters klyksmas ir vyro grasinimai smurtu.*
Klausimas: *Kuri institucija turi spręsti šią problemą ir kodėl?*
Teisingas atsakymas:

KORTELĖ Nr. 5

SITUACIJA: *Parduotuvėje arba autobuso stotelėje neblaivus asmuo kabinėjasi prie praeivių, vartotoja keiksmažodžius, stumdo žmones ir grasina juos sumušti.*
Klausimas: *Kuri institucija turi spręsti šią problemą ir kodėl?*
Teisingas atsakymas:

KORTELĖ Nr. 6

SITUACIJA: *Sugrįžęs prie savo parkavimo aikštelėje palikto dviračio arba automobilio, pastebite, kad išmuštas langas, išplėšta magnetola, o dviratis nukirptas ir pavogtas.*
Klausimas: *Kuri institucija turi spręsti šią problemą ir kodėl?*
Teisingas atsakymas:

Atsakymai

KORTELĖ Nr. 4 - Policija (skambinama 112). *Naktinis triukšmas kartu su galimu smurtu ar pavojumi žmogaus gyvybei ir sveikatai reikalauja skubaus policijos pareigūnų reagavimo.*

KORTELĖ Nr. 5 - Policija. *Tai viešosios tvarkos pažeidimas ir chuliganizmas, keliantis tiesioginį pavojų kitų asmenų saugumui.*

KORTELĖ Nr. 6 - Policija. *Tai nusikalstama veika (vagystė ir turto sunaikinimas/sugadinimas), kuriai pradėti ikiteisminį tyrimą gali tik policija.*

III KATEGORIJA: ABI KARTU (Bendradarbiavimas)

KORTELĖ Nr. 7

SITUACIJA: *Apleistame, neaptvertame pastate miesto centre vakarais renkasi jaunimas, ten geria alkoholį, palieka kalnus šiukšlių, piešia grafičius ant sienų ir kelia triukšmą.*
Klausimas: *Kuri institucija turi spręsti šią problemą ir kodėl?*
Teisingas atsakymas:

KORTELĖ Nr. 8

SITUACIJA: *Savaitgalį mieste vyksta didelė mugė ir koncertas. Atvyksta tūkstančiai žmonių, nusidriekia automobilių spūstys, prekiautojai stato palapines, groja muzika.*
Klausimas: *Kuri institucija turi spręsti šią problemą ir kodėl?*
Teisingas atsakymas:

KORTELĖ Nr. 9

SITUACIJA: *Naktiniame mieste padaugėjo atvejų, kai keli jaunuoliai vienu paspirtuku skrieja pėsčiųjų takais, gąsdindami praeivius ir keldami avarijų grėsmę.*
Klausimas: *Kuri institucija turi spręsti šią problemą ir kodėl?*
Teisingas atsakymas:

Atsakymai

KORTELĖ Nr. 7 - ABI KARTU. *Viešoji tvarka reikalauja iš pastato savininko sutvarkyti ir saugiai užtverti teritoriją, skiria baudas už šiukšlinimą ar netaisyklingą pastato priežiūrą. Policija rengia reidus, tikrina asmenis dėl alkoholio vartojimo viešoje vietoje, vandalizmo bei užkardo nusikaltimus.*

KORTELĖ Nr. 8 - ABI KARTU. *Viešoji tvarka tikrina, ar prekiautojai turi savivaldybės leidimus, ar neviršijamas leidžiamas triukšmo lygis, ar teisingai palikti paspirtukai ir šiukšlės. Policija reguliuoja didelius eismo srautus, užtikrina renginio lankytojų saugumą nuo vagysčių bei konfliktų.*

KORTELĖ Nr. 9 - ABI KARTU. *Viešoji tvarka tikrina paspirtukų palikimo taisykles ir bendradarbiauja su paspirtukų nuomos įmonėmis dėl greičio ribojimo zonų. Policija vykdo reidus, tikrina paspirtukininkų blaivumą bei skiria baudas už eismo taisyklių pažeidimus.*

3.3 Saugios aplinkos kūrimas ir socialinis darbas su rizikos grupėmis

Pamokos tikslas: Suprasti, kad nusikalstamumo prevencija nėra vien tik policijos bausmės, o visos bendruomenės ir socialinio darbo kuriamas saugumas.

Tikslinė grupė: 7–12 klasių mokiniai.

1. Įvadas. Kas iš tiesų kuria saugumą? (7 min.)
Sąvokos:
Nusikalstamumo prevencija – tai priemonės, užkertančios kelią nusikaltimui dar prieš jam įvykstant.
Situacinė prevencija – fizinės aplinkos pakeitimas, kad nusikaltimą įvykdyti būtų per sunku arba per daug rizikinga.
Socialinė prevencija – pagalba rizikoje esantiems žmonėms (pvz., sunkumų patiriantiems paaugliams), kad jie nesirinktų nusikalstamo kelio.

Klausimas klasei: „Kas verčia jaustis saugiai savo kaimynystėje ar pakeliui namo – aukštos tvoros, policijos patruliai ar apšviestos gatvės ir pažįstami kaimynai? Ką jums apskritai reiškia saugi aplinka, kur jaučiatės saugiausiai ir kas ją paverčia nesaugia? Ar nusikalstamumo įmanoma išvengti ir kas už mūsų saugumą atsakingas labiau – policija ar mes visi?“

2. Saugios aplinkos kūrimas (11 min.)
Klausimas klasei: „Įsivaizduokite dvi gatves vakare: viena tamsi, apžėlusi krūmais, kita – gerai apšviesta ir stebima kaimynų. Kurią pasirinktumėte ir kodėl? Kas paverčia vietą lengvu taikiniu nusikaltėliams?“
Esmė: Nusikaltėliai dažniausiai renkasi lengvus tikslus – tamsias, apleistas ir nepastebimas vietas. Pakeitę pačią aplinką, tiesiogiai sumažiname nusikaltimų tikimybę.
Pavyzdžiai:
„Saugios kaimynystės“ grupės: Kaimynai pažįsta vieni kitus, stebi aplinką ir greitai pastebi įtartinus asmenis.
Apšvietimas ir matomumas: Prie pėsčiųjų takų nukirpti tankūs krūmai, daugiabučių kiemuose įrengti šviesūs LED žibintai bei vaizdo kameros.
„Išdaužtų langų teorija“: Jei pastate paliekamas išdaužtas langas ir jis nesuremontuojamas, greitai bus išdaužti ir kiti. Apleista aplinka siunčia žinutę, kad niekam nerūpi, todėl traukia vandalizmą.

3. Socialinis darbas su rizikos grupėmis (10 min.)
Klausimas klasei: „Jei paauglys nusikalsta nes neturi ką veikti vakarais arba patiria sunkumų namuose – kas geriau padės išvengti kitų nusikaltimų: griežta bausmė ar pagalba ir nauja veikla?“ Kodėl taip manote?

Trumpai: Nusikaltimai dažnai kyla iš skurdo, priklausomybių, dėmesio trūkumo ar užimtumo stokos. Bausmė sustabdo jau įvykdytą nusikaltimą, tačiau nepanaikina jį sukėlusios priežasties.

Pavyzdžiai:

- **Atviri jaunimo centrai ir erdvės:** Nemokami būreliai, stalo žaidimai, riedlenčių parkai. Kai paauglys turi saugią vietą leisti laiką po pamokų, rizika patekti į gatvės grupuotes drastiškai sumažėja.
- **Socialinių darbuotojų ir mentorių pagalba:** Darbas su šeimomis, patiriančiomis finansinių ar priklausomybės problemų, užtikrinant, kad vaikai lankytų mokyklą ir gautų reikiamą emocinę paramą.
- **Reabilitacija ir integracija:** Pagalba iš įkalinimo įstaigų išėjusiems asmenims susirasti darbą bei būstą, kad jie turėtų pragyvenimo šaltinį ir nebegrįžtų prie nusikalstamos veikos.
- **Teorija trumpai:** Nusikaltimai dažnai kyla iš skurdo, priklausomybių, dėmesio trūkumo ar užimtumo stokos. Bausmė pabaigia nusikaltimą, bet nepanaikina jo priežasties.

4. Praktinė grupinė užduotis: „Paverskime nesaugią erdvę saugia“ (10 min.)
Mokiniai padalinami į 3 grupes. Kiekvienai grupei pateikiama situacija:
Scenarijus: Miesto pakraštyje yra senas, neapšviestas parkas prie mokyklos. Vakarais čia renkasi triukšmaujantys jaunuoliai, griaunami suoliukai, gyventojai bijo eiti pro šalį.
Moksleivių užduotis: Pasiūlyti 3 konkrečius sprendimus: *Grupių atstovai trumpai pristato savo idėjas (po 1 min.).*

5. Refleksija ir apibendrinimas (5 min.)
Aptarimas: Kas efektyviau – padidinti baudas ar sukurti sąlygas, kad nusikaltimas apskritai neįvyktų?
Pabaigos mintis: „Saugų miestą kuria ne tik policijos pareigūnai, bet ir veikiantys žibintai, sutvarkytos erdvės, užimtas jaunimas ir vienas kitam neabejingi kaimynai.“

2.4 Šešėlinė ekonomika: Nelegalus darbas ir jo žala miesto infrastruktūrai bei paslaugoms

Pamokos tikslas: Padėti mokiniams suprasti tiesioginį ryšį tarp nemokamų mokesčių (šešėlinės ekonomikos) ir suprastėjusios miesto viešųjų paslaugų bei infrastruktūros kokybės.

Tikslinė grupė: III-IV klasių mokiniai. (Siūloma 2 pamokas)

1. Įvadas ir problema: Iš kur atsiranda miesto pinigai? Nelegalus darbas? (15 min.)
Teorinė įžvalga:
Miesto biudžetas – tai kaip bendras klasės ar šeimos krepšelis. Kai gyventojai dirba legaliai, jie moka Gyventojų pajamų mokestį (GPM), kurio didelė dalis keliauja tiesiai į savivaldybės biudžetą ir tampa svarbiausiu miesto pajamų šaltiniu, nes kiekvienas legaliai dirbantis šiaulietis dalį savo atlyginimo atiduoda miestui. Pvz.

*Gyventojų pajamų mokestis (GPM) 20 %**	*184,61 Eur*
Sveikatos draudimas (PSD) 6,98 %	*104,70 Eur*
Socialinis draudimas (VSD) 12,52 %	*187,80 Eur*
Iš viso mokesčių	*477,11 Eur*
Į rankas darbuotojui lieka	*1 022,89 Eur.*

Be to, šį bendrą krepšelį papildo įmokos už verslo ar gyventojų turimą komercinį nekilnojamąjį turtą, vietinės rinkliavos už automobilių parkavimą, prekybos leidimus ir komunalinių atliekų tvarkymą, pajamos iš išnuomoto ar aukcione parduoto savivaldybės turto bei mokesčiai už būrelius, muziejų bilietus ar sporto salių nuomą. (Šiaulių miesto savivaldybė 2026 metais planuoja surinkti apie 320,6 mln. eurų pajamų, o miesto reikmėms numato skirti apie 357,6 mln. eurų. Skirtumą padengia ankstesnių metų biudžeto lėšų likutis ir skolintos lėšos.)

Miesto biudžeto lėšos skiriamos mokyklų bei darželių mokytojų ir auklėtojų atlyginimams, patalpų šildymui, elektrai, remontui, mokymo priemonėms (vadovėliai, kompiuteriai, išmaniosios lentos ir kt.) finansuoti. Išlaikomi moksleivių namai, muzikos ir dailės mokyklos, sporto būreliai, užtikrinamas nemokamas moksleivių maitinimas, geltonųjų autobusiukų išlaikymas. Pinigai naudojami gatvių asfaltavimui, duobių taisymui, šviesoforų priežiūrai, sniego valymui žiemą, gatvių žibintams, žolės pjovimui ir gėlynų priežiūrai. Teikiama parama nepasiturinčioms šeimoms, vienišiems asmenims, skiriamos kompensacijos už šildymą, išlaikomi senelių namai ir neįgaliųjų dienos centrai. Įrengiamos ir prižiūrimos vaizdo stebėjimo kameros, finansuojamos transporto lengvatos moksleiviams ir senjorams ir kt.

Nelegalus darbas – tai tokia darbinė veikla, kai asmuo dirba nesudaręs rašytinės darbo sutarties, nepranešęs valstybinėms institucijoms („Sodrai“) arba vykdo individualią veiklą neturėdamas tam reikalingo verslo liudijimo ar pažymėjimo. Tokio darbo atveju

atlyginimas dažniausiai mokamas grynaisiais pinigais „vokelyje“, o nuo jo nemokami jokie mokesčiai.

Kokia pasekmė? Nelegalaus darbo pasekmės yra žalingos tiek pačiam žmogui, tiek visai bendruomenei. Į miesto biudžetą nesurenkami mokesčiai. Darbuotojams kyla didžiulė rizika, nes ligos atveju jie negauna išmokų, nekaupiamas darbo stažas, prarandama teisė į apmokamas kasmetines atostogas, bankai nesuteikia būsto ar vartojimo paskolų ir kt. Šešėlinis darbas kuria ir socialinę neteisybę: nelegaliai dirbantys asmenys vis tiek naudojasi nemokamomis viešosiomis paslaugomis, tokiomis kaip keliai, parkai ar medicina, tačiau už tai sumoka kiti. Kenčia ir ekonomika, nes įmonės, kurios moka visus mokesčius, negali konkuruoti kainomis su tomis, kurios vengia mokesčių ir veikia šešėlyje.

2. Vaizdinė analizė ir pavyzdžiai: „Šešėlio pėdsakai mieste“ (15 min.)
Užduočiai naudojami konkretūs pavyzdžiai, rodantys, kaip „vokelių“ kultūra verčiasi realiais nuostoliais miesto gyventojams.

Pavyzdys Nr. 1: Kelių infrastruktūra ir gatvių duobės

- **Situacija:** Mieste daugėja gilių duobių, neapšviestų pėsčiųjų perėjų, neasfaltuotų žvyrkelių.
- **Priežastinis ryšys:** Viena statybų įmonė moka darbuotojams atlyginimus „vokeliuose“. Valstybė ir savivaldybė negauna mokesčių. Savivaldybės kelių priežiūros fondas lieka tuščias – gatvių remontas atidedamas kitiems metams.
- **Mokinio diskusijos klausimas:** *„Jei tavo tėvų automobilis sulūžta įvažiavęs į duobę – ar prie to galėjo prisidėti kaimynas, dirbantis nelegaliai?“*

Pavyzdys Nr. 2: Mokyklos, viešasis transportas ir parkai

- **Situacija:** Parke trūksta apšvietimo, sulaužyti suoliukai ir vaikų žaidimų aikštelės neremontuojami mėnesių mėnesius, o viešasis transportas važiuoja retai ir yra pasenęs.
- **Priežastinis ryšys:** Viešųjų paslaugų išlaikymas (policininkų, valytojų, parkų prižiūrėtojų atlyginimai, naujų autobusų pirkimas) tiesiogiai priklauso nuo surinkto GPM. Nėra mokesčių – nėra kokybiškos aplinkos.
- **Mokinio diskusijos klausimas:** *„Kodėl nemokant mokesčių reikalauti iš savivaldybės švarių parkų ar naujų autobusų yra nesąžininga?“*

3. Praktinė komandinė užduotis: „Miesto biudžeto skylė“ (10 min.)
Mokiniai padalinami į 3–4 grupes. Kiekvienai grupei duodamas praktinis scenarijus:
Scenarijus: Miesto rajone veikia 50 neoficialių automobilių servisų ir statybos brigadų. Jie per metus nuslepia 1 000 000 Eur mokesčių.
Moksleivių užduotis: Pasirinkti ir apskaičiuoti, ko dėl šio nuslėpto milijono NETEKO miesto bendruomenė:

1. *Arba* **5** visiškai atnaujintų krepšinio / futbolo aikštelių prie mokyklų.
2. *Arba* **10 km** naujų dviračių takų su apšvietimu.
3. *Arba* **2** naujų elektrinių miesto autobusų.

Kiekviena grupė per 6 minutes pristato savo pasirinkimą ir paaiškina, kodėl pasirinktas praradimas labiausiai pakenktų jų kasdieniam gyvenimui.

4. Apibendrinimas ir išvada (5 min.)

- **Individuali žala:** Nelegaliai dirbantis asmuo neturi socialinių garantijų (ligos išmokų, senatvės pensijos, atostoginių).
- **Visuomeninė žala:** Kenčia visi miesto gyventojai, nes naudojasi prastesnėmis viešosiomis paslaugomis.
- **Kūrybinė mintis pabaigai:** „Mokesčiai nėra bauda. Mokesčiai – tai mūsų visų narystės mokestis už gyvenimą švariame, saugiame ir moderniame mieste.“
- **Mokinių įsivertinimas.**

*GPM skaičiuojamas ne nuo visų 1 500 Eur, o atėmus 576,97 Eur neapmokestinamąjį pajamų dydį (NPD).

3 modulis

AKTYVUS PILIETIS IR BENDRUOMENĖ

3.1 Mano idėja keičia miestą

Pamokos tikslas: Supažindinti mokinius su dalyvaujamojo biudžeto principu bei procesu ir, dirbant grupėse, gebėti identifikuoti vietos bendruomenės problemas, generuoti kūrybiškas idėjas joms spręsti bei pagrįsti savo pasiūlymus pagal nustatytus atrankos kriterijus.

Tikslinė grupė: 7-12 klasių mokiniai (Pilietiškumo pagrindai / Istorija / Etika)

Trukmė	Etapas	Veiksmas (Mokytojo ir mokinių veikla)	Tikslas ir priemonės
3 min.	**1. Sužadinimas**	Mokytojas parodo nuotrauką su apleista ar tuščia erdve. Klausimas: *„Jei gautumėte 1000 €, kaip pakeistumėte šią vietą per savaitę?“*	Suaktyvinti vaizduotę. **Priemonės:** projektorius, nuotrauka.
10 min.	**2. Teorinis intarpas**	Trumpas pristatymas: kas yra dalyvaujamasis biudžetas? Paaiškinamas ciklas: **Idėja → Atranka → Balsavimas → Įgyvendinimas.**	Suprasti principus. **Priemonės:** skaidrės.
20 min.	**3. Praktinė užduotis**	Darbas grupėse (4–5 mokiniai). Pildoma mini paraiškos forma: pavadinimas, problema, auditorija ir preliminarus biudžetas.	Išmokti argumentuoti. **Priemonės:** A4 lapai, rašikliai.
12 min.	**4. Idėjų turgus ir refleksija**	Grupių 1 min. pristatymas ir greitas balsavimas. Diskusija: kodėl vienos idėjos atrodo patrauklesnės už kitas?	Įsivertinti ir apibendrinti. **Priemonės:** lipdukai balsavimui.

Dalyvaujamasis biudžetas

Tai būdas, kai savivaldybė (miestas, rajonas) arba organizacija (pvz., ugdymo įstaiga) dalį savo biudžeto lėšų perduoda tiesiogiai gyventojams, kad jie patys nuspręstų, kokius projektus įgyvendinti. Jūs siūlote, jūs balsuojate, valdžia įgyvendina.

- *Idėja: Jūs esate kūrėjas!*

Viskas prasideda nuo jūsų pastabumo ir noro pagerinti savo aplinką. Tai etapas, kuriame mokiniai ar gyventojai susirenka, diskutuoja apie problemas ir siūlo konkrečius sprendimus.

Pavyzdys: Mokiniai pastebi, kad mokyklos kieme nėra kur prisėsti pailsėti. Jie sugalvoja įrengti "Išmaniąją poilsio zoną" su suoliukais ir saulės baterijų įkrovikliais telefonams. Jie nupiešia eskizą ir užpildo paprastą formą.

- *Atranka: Specialistai vertina!*

Ne kiekviena idėja gali būti įgyvendinta. Šiame etape savivaldybės ar ugdymo įstaigos administracijos specialistai (architektai, inžinieriai, finansininkai) vertina pateiktus pasiūlymus pagal kelis kriterijus.

- *Svarbiausi kriterijai:*
- Techninis įgyvendinamumas: Ar įmanoma tai pastatyti?
- Finansinis realumas: Ar tai telpa į numatytą biudžetą?
- Nuosavybė: Kam priklauso erdvė?

Pavyzdys: „Išmaniosios poilsio zonos projektas atiduodamas mokyklos ūkvedžiui. Jis patikrina, ar nurodyta vieta laisva, suskaičiuoja preliminarią kainą ir patvirtina, kad idėja yra reali.

Projekto paraiškos šablonas (darbui grupėse)

Projekto pavadinimas: _____

_____

Sprendžiama problema: _____

_____

(Kodėl to reikia? Kas dabar yra blogai?)

Tikslinė grupė: _____

(Kas naudosis rezultatu: mokiniai, senjorai, sportininkai ar kt.?)

Sąmata (orientacinė):

- **Mažas projektas (iki 1000 €)**
- **Vidutinis projektas (1000 € – 5000 €)**
- **Didelis projektas (virš 5000 €)**

3.2 Kaip technologijos, naujos idėjos ir jaunimo balsas keičia miestą?

Tikslas: atskleisti mokiniams, kad šiuolaikinį miestą kuria ne tik technologijos, bet ir žmonių idėjos, iniciatyvos bei aktyvus jaunimo įsitraukimas.

Tikslinė grupė: 9–12 klasių mokiniai.

Pamokos ašis: mokiniai gebės paaiškinti, kaip jaunimas gali dalyvauti sprendimų priėmime.

Trukmė	Veikla	Turinys
4 min.	**Įžanga:** „Koks bus mūsų miestas po 10 metų?“	Mokiniams parodomi keli pavyzdžiai: autonominis autobusas, išmanus šviesoforas, programėlė miesto problemoms registruoti, išmanus apšvietimas. Klausimas: „Kuris iš šių dalykų labiausiai pakeistų jūsų kasdienybę?“
7 min.	**Situacijos analizė – teikiami pavyzdžiai:** ,,Išmanus miestas – ne tik technologijos“	Trumpai pristatomi inovacijų pavyzdžiai: išmanus viešasis transportas, energiją taupantis apšvietimas, e. paslaugos, jutikliai, išmanios perėjos, miesto programėlės. Akcentuojama: inovacija prasideda nuo problemos, o ne nuo technologijos.
8 min.	**Konstruojama situacija ir** aptarimas (I): ,,Moksleivių taryba – pirmoji sprendimų laboratorija“	Situacija: mokiniai nori pakeisti vieną dalyką mokykloje. Kaip nuo idėjos pereiti iki sprendimo? Problema → pasiūlymas → mokinių nuomonė → taryba → administracija → sprendimas.
5 min.	**Konstruojama situacija ir aptarimas (II):** Nuo mokyklos iki miesto: SJRT ir jaunimo politika	Aptariama, kaip jaunimas gali dalyvauti miesto gyvenime per SJRT, jaunimo centrus ir iniciatyvas. Klausimas: „Jeigu miesto valdžia jums skirtų 20 000 Eur jaunimo idėjai, kam juos panaudotumėte?“
14 min.	**Praktinė užduotis: „Jaunimo idėjų laboratorija“**	Kiekviena grupė turi iki 1 min. pristatyti savo idėją. Klasė balsuoja už idėją, kuri būtų naudingiausia ir realiausia.
4 min.	**Idėjų pristatymas ir balsavimas**	Kiekviena grupė turi iki 1 min. pristatyti savo idėją. Klasė balsuoja už idėją, kuri būtų naudingiausia ir realiausia.
3 min.	**Refleksija** „Aš galiu pakeisti...“	Mokiniai užbaigia sakinį: „Vienas dalykas, kurį aš norėčiau pakeisti savo mokykloje ar mieste, yra...“

Praktinė užduotis „Jaunimo idėjų laboratorija“
Kiekviena grupė gauna arba pasirenka vieną problemą.
Galimi pavyzdžiai: trūksta jaunimo erdvių, nesaugi perėja prie mokyklos, autobusai važiuoja per retai, mokiniai nežino apie miesto renginius, mokykloje švaistoma energija arba jaunimas neturi paprasto būdo pateikti savo idėjų savivaldybei.

Per 10–12 minučių grupė turi atsakyti į keturis klausimus:

1. Kokią problemą norime išspręsti?
2. Koks mūsų inovatyvus sprendimas?
3. Kas turėtų padėti jį įgyvendinti – mokykla, moksleivių taryba, SJRT, jaunimo centras ar savivaldybė?
4. Kodėl mūsų idėja pagerintų jaunų žmonių gyvenimą?

Galimi pavyzdžiai: „Jaunimo miesto programėlė“, kurioje vienoje vietoje matytų renginius, savanorystės galimybes, viešojo transporto informaciją ir galėtų balsuoti už jaunimo idėjas.

Pagrindinė pamokos žinutė:
Nebūtina laukti, kol tapsi suaugęs, kad galėtum keisti savo mokyklą ar miestą. Modernus miestas nėra tik miestas su naujausiomis technologijomis. Tai miestas, kuriame žmonės pastebi problemas, siūlo naujas idėjas ir patys dalyvauja kuriant sprendimus.

3.3 Ekologija ir komunikacija savivaldoje

Pamokos tikslas: Mokysis konstruktyvaus viešojo dialogo, paaiškins ekologinius pasirinkimus bendruomenei, kurie ne visada sulaukia pritarimo.

Mokiniai:

1. Ugdysis pilietinį raštingumą bei gebėjimą kritiškai vertinti ekologinius sprendimus per savivaldos prizmę.
2. Analizuos: ryšį tarp tvarios miesto plėtros (ekologijos) ir viešosios nuomonės valdymo (komunikacijos).
3. Suvoks savivaldybės atsakomybę priimant sprendimus dėl atliekų tvarkymo, žaliosios infrastruktūros ir viešojo transporto.

Tikslinė grupė: 7–12 klasių mokiniai (Pilietiškumo pagrindai / Istorija / Etika / Geografija)

Pamokos dalis	Trukmė	Metodas	Mokytojo veiksmas	Mokinių užduotis
Įvadas: Dilema	10 min.	Diskusija / probleminis klausimas	Pristato situaciją: „Seni medžiai ar modernūs dviračių takai?“.* Provokuoja pasirinkti vieną pusę.	Argumentuotai pasirinkti vertybę: gamtos saugojimas ar infrastruktūros progresas.
Kūrybinė užduotis	20 min.	Darbas grupėse / simuliacija	Pateikia „Žaliąjį biudžetą“ (100 taškų) ir tris galimus projektus su jų trūkumais.**	Pasirinkti vieną projektą, parengti komunikacijos žinutę (tekstą) ir pagrįsti, ko teko atsisakyti.
Atsparumo testas	10 min.	Vaidmenų žaidimas	Atlieka „piko žurnalisto“ vaidmenį. Klausia apie asmeninę mero atsakomybę.	Mandagiai ir argumentuotai atremti kritiką, nenukrypti nuo pagrindinės idėjos.
Apibendrinimas	5 min.	Refleksija	Pristato papildytą „Rinkėjo atmintinę“.	Įsivertinti: ar lengva būti „žaliu“ politiku, kai biudžetas ribotas?

* Pavyzdys: Kaštonų alėjos rekonstrukcija

Kontekstas: Šiaulių miesto savivaldybė pradėjo kapitalinį Kaštonų alėjos, vedančios į Didždvario parką, remontą. Tikslas – modernizuoti alėją, atnaujinti šaligatvius ir įrengti trūkstamą dviračių takų infrastruktūrą.

Problema: Tam, kad Kaštonų alėja būtų sutvarkyta pagal šiuolaikinius standartus ir įrengtas dviračių takas, savivaldybė nusprendė **nukirsti 39 senuosius, brandžius kaštonus.**

A: „Dviračių takų šalininkai ir miestas“	**B: „Medžių gynėjai ir bendruomenė“**
Palaikote medžių nukirtimą.	**Griežtai prieš medžių kirtimą.**
„Atsiprašome, kaštonai, bet jūs trukdote progresui. Mes norime būti modernus, ekologiškas Europos miestas, kuriame saugu važiuoti dviračiu. Negalime paaukoti dviratininkų ir pėsčiųjų saugumo dėl kelių medžių.“	„Tai gyvos, dešimtmečius augusios būtybės, miesto plaučiai ir paveldas! Savivaldybė renkasi pigiausią ir lengviausią sprendimą – kirsti. Dviračių taką galima suprojektuoti ir kitaip, neaukojant kaštonų.“
Argumentai: 1. Nukirstų medžių vietoje bus pasodinti nauji, jaunieji medeliai (kartais net didesniame kiekyje). 2. Nukirsti medžiai gali būti nesaugūs ar sergantys (nors šiuo atveju jie buvo sveiki). 3. Dviračių transportas ilgalaikėje perspektyvoje labiau mažina oro taršą nei keli medžiai.	**Argumentai:** 1. Jaunieji medeliai neduos tokio pavėsio, oro filtravimo ir triukšmo slopinimo dar 20–30 metų. 2. Tai naikina autentišką, žalią miesto veidą. 3. Gatvę galima perplanuoti atsisakant, pavyzdžiui, kelių parkavimo vietų, bet paliekant medžius.
Sprendimas: Kirsti ir statyti.	**Sprendimas:** Stop kirtimui, perdaryti projektą.

**Detalus „Žaliasis biudžetas“ (užduoties kortelė mokiniams)

Mokiniai turi pasirinkti **tik vieną** kryptį, nes „viskam pinigų neužteks“:

Projektas	Nauda	Kaina	„Kokia kaina?“ (socialinės pasekmės)
Miestas be šiukšlių	Moderniausia rūšiavimo sistema, švara.	40 taškų	Gyventojams šiukšlių išvežimas pabrangsta 30%.
Elektros bumas	Visas viešasis transportas tik elektrinis.	70 taškų	Reikia atšaukti planuotą mokyklų renovaciją.
Parkas vietoje asfalto	Nauja žalia erdvė centre bendruomenei.	30 taškų	Panaikinama 100 nemokamų parkavimo vietų gyventojams.

**Papildyta „Rinkėjo atmintinė“ (Išdalinimui)

Klausimas	Į ką atkreipti dėmesį?
Ar tai realu?	Ar meras žada tai, kas jo galioje (pvz., šiukšlės – ar šiukšlių kiekis/rūšiavimas), ar tai, ką sprendžia Seimas (pvz., taršos mokesčiai)?
Kieno sąskaita?	Jei miestas tampa „žalesnis“, kas už tai moka: ar tai mokesčių kėlimas, ar lėšų atėmimas iš kitų sričių?
Kas gaus naudą?	Ar tai tik „gražus vaizdas“ prieš rinkimus, ar ilgalaikis sprendimas, kuris tarnaus 10–20 metų?

4 modulis

INOVATYVI IR ATEITIES SAVIVALDA

4.1 Algoritmai valdo miestą: DI savivaldoje

Pamokos tikslas: Suprasti, kaip DI transformuoja „išmanųjį miestą“, ir kritiškai įvertinti etines dilemas.

Tikslinė grupė: 9–12 klasių mokiniai. (Pilietiškumo pagrindai / Istorija / Etika / Informatika)

1.Įžanga: „Ar miestas turi smegenis?“ (5 min.).
Metodas: Provokuojantis klausimas ir vizualinis palyginimas.
Diskusija: Mokytojas klausia: „Kaip miestas sužino apie problemas ir kaip į jas reaguoja?“.
Tradicinis modelis: Reaktyvus (problema – gyventojų pranešimas (skundas) – sprendimas).
DI pagrįstas modelis: Proaktyvus (jutiklis → duomenų surinkimas → algoritmo analizė → sprendimas).
Pavyzdys: *Išmanieji šiukšlių konteineriai gali būti aprūpinti jutikliais, kurie stebi jų užpildymo lygį. Surinkti duomenys padeda optimizuoti šiukšliavežių maršrutus, taupyti degalus ir mažinti transporto poveikį aplinkai.*

2. Idėjų generavimas: „DI vicemeras“ (15 min.).
Metodas: Darbas grupėse (4 grupės). Kiekviena grupė tampa miesto tarybos nariais.

Sritis	DI užduotis	Konkretus pavyzdys (pasaulinė praktika)
Transportas	Srautų optimizavimas	**„Google Project Green Light“:** DI analizuoja „Google Maps“ duomenis ir reguliuoja šviesoforus taip, kad automobiliai mažiau stovėtų sankryžose (mažiau CO2).
Saugumas	Prevencija ir paieška	**Singapūro modelis:** DI kameros ne tik atpažįsta veidus, bet ir pastebi neįprastą elgesį (pvz., žmogus nukrito ar pradėjo bėgti minioje) ir informuoja medikus.
Klientų aptarnavimas	Skaitmeninis asistentas	**Estijos „Bürokratt“:** Virtualus asistentas, kuris padeda piliečiams gauti visas valstybines paslaugas vienu pokalbiu (nuo paso keitimo iki vaiko užrašymo į darželį).
Aplinkosauga	Taršos kontrolė	**Londono „AirView“:** „Google Street View“ automobiliai su jutikliais sudaro itin detalų miesto taršos žemėlapį, pagal kurį DI planuoja „švarias zonas“.

3. Etinė diskusija: „Patogumas, privatumas“ (15 min.)
Metodas: „Vertybių linija“. Mokiniai atsistoja į vieną ar kitą klasės pusę pagal savo nuomonę.
Atvejis analizei: „Miestas įdiegia DI kameras, kurios atpažįsta šiukšlintojus (pvz., numetusį nuorūką). Bauda automatiškai nurašoma nuo žmogaus banko sąskaitos, nes jo veidas susietas su valstybės duomenų baze.“

Klausimai diskusijai:

1. **Tikslumas:** Kas atsakingas, jei DI supainiojo jus su kitu asmeniu?
2. **Sekimas:** Ar esate pasiruošę prarasti anonimiškumą gatvėje mainais į tobulą švarą?
3. **Skaidrumas:** Ar algoritmas gali būti šališkas? (pvz., jei jis dažniau fiksuoja pažeidimus tam tikruose rajonuose, ar tai netaps diskriminacija?)

4. Kūrybinė užduotis: „Mano mokyklos DI asistentas“ (10 min.).
Metodas: Darbas grupėse (4 grupės). Kiekviena grupė tampa miesto tarybos nariais.

Užduotis: Sugalvokite vieną DI sprendimą, kuris padėtų išspręsti konkrečią jūsų mokyklos ar bendruomenės problemą. Pagalvokite, kaip šis sprendimas prisidėtų prie saugesnės, teisingesnės, tvaresnės ir įtraukesnės mokyklos kūrimo.

Savo idėją pristatykite atsakydami į 4 klausimus:

1. Kokią problemą sprendžia jūsų DI?
2. Kaip jis veikia ir kam padeda?
3. Kas priima galutinį sprendimą – DI ar žmogus?
4. Kokių pavojų ar rizikų gali kilti ir kaip užtikrinti mokinių privatumą, lygias galimybes ir teises?

Pavyzdžiai idėjoms:

- **„Gudri valgykla“**: kamera virš prekystalio analizuoja, kokių patiekalų mokiniai neapvalgo, ir kitai savaitei užsako produktus tik tiems patiekalams, kurie populiariausi (mažiau atliekų).
- **„Individualus tvarkaraštis“**: DI sukuria tvarkaraštį, kuriame kontroliniai darbai nebūna tą pačią dieną, o pamokos pritaikytos prie mokinio produktyvumo ciklo (pvz., matematika ne 8 val. ryto).
- **„Mokyklos emocinis termometras“**: anoniminė apklausa, kurioje mokiniai gali nurodyti savo savijautą. DI analizuoja tik apibendrintus duomenis ir padeda mokyklai pastebėti bendras mokinių savijautos tendencijas.

Apibendrinimas (laukiamas rezultatas):
Mokiniai suvoks, kad DI savivaldoje nėra magija – tai tiesiog labai greitas duomenų apdorojimas. Tačiau už kiekvieno algoritmo turi stovėti žmogus (kontrolė) ir etika (žmogaus teisės).

Namų darbas (pasirinktinai): surasti vieną pavyzdį, kaip jūsų gimtasis miestas jau naudoja išmaniąsias technologijas (pvz., išmanusis parkavimas ar viešojo transporto programėlė).

4. 2 Valstybės ir savivaldybės partnerystė švietime

Pamokos tikslas: Ugdyti mokinių supratimą apie valstybės ir savivaldybės finansavimo vaidmenį švietimo sistemoje, gebėjimą atskirti ugdymui ir infrastruktūrai skiriamas lėšas.

Trukmė: 45 min.

Tikslinė grupė: 9–12 klasių mokiniai.

Trukmė	Pamokos etapas	Mokytojo ir mokinių veikla
5 min.	Įvadas ir problema	**Mokytojas iškelia probleminį klausimą:** *„Mokyklos stoge atsirado skylė, o lietuvių kalbos pamokoje trūksta naujų vadovėlių. Kuris meras ar ministras turi spręsti situaciją“* Trumpa mokinių prognozių diskusija.
10 min.	Teorinė dalis	Pristatomas biudžeto padalijimas tarp valstybės (mokymo lėšų) ir savivaldybės (ūkio lėšų). Analizuojama pavyzdžių lentelė.
10 min.	1 užduotis (Poromis)*	Mokiniai atlieka užduotį „Biudžeto rūšiuoklis“, tikrinami atsakymai.
13 min.	2 užduotis (Grupėmis) *	Atliekamas simuliacinis pratimas „Mokyklos biudžeto komisija“ ir trumpas rezultatų pristatymas.
7 min.	Refleksija ir apibendrinimas	Diskusija apie švietimo lygiavertiškumą visose savivaldybėse.

- **Valstybės biudžetas (Mokymo lėšos):**

Atsakingas: Ugdymo procesą, mokytojų atlyginimus, vadovėlius, skaitmenines mokymosi priemones, kvalifikacijos kėlimą. Valstybė užtikrina, kad mokymo turinys ir kokybė būtų vienoda visiems šalies vaikams, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos.

- **Savivaldybės biudžetas (Ūkio lėšos):**

Atsakingas: Pastato remontą (stogus, langus, šildymą), suolus, kėdes, valytojų bei pagalbinio personalo atlyginimus, autobusiukus. Pastatas yra savivaldybės turtas, todėl vietos valdžia rūpinasi saugia ir patogia aplinka.

Analizės lentelė: Kas už ką moka?

Situacija mokykloje	Atsakinga institucija	Biudžeto rūšis	Kodėl?
Mokyklos stogas praleidžia vandenį	Savivaldybė	Ūkio lėšos	Pastato priežiūra ir infrastruktūra.
Perkami nauji matematikos vadovėliai	Valstybė	Mokymo lėšos	Tiesioginė ugdymo priemonė pamokose.
Perkami nauji suolai ir lentos	Savivaldybė	Ūkio lėšos	Klasės baldai ir aplinkos įrengimas.
Mokamas atlyginimas biologijos mokytojui	Valstybė	Mokymo lėšos	Pedagoginio personalo darbo užmokestis.
Šildoma ir valoma sporto salė	Savivaldybė	Ūkio lėšos	Komunalinės paslaugos ir pastato išlaikymas.

Diskusija ir refleksija:

1. Kodėl vadovėlius perka valstybė, o ne pati savivaldybė?
2. Kas nutiktų, jei turtingos savivaldybės pirktų geriausius vadovėlius, o neturtingos – neišgalėtų jų įsigyti?

* UŽDUOČIŲ LAPAS MOKINIAMS

Mokinio (-ių) vardai: _____

_____

1 UŽDUOTIS: „Biudžeto rūšiuoklis“ (darbas poromis)

Instrukcija: Nustatykite, iš kurio biudžeto (VALSTYBĖS ar SAVIVALDYBĖS) turėtų būti skiriami pinigai šiesiems pirkiniams:

Nr.	Pirkinys / Paslauga	Atsakymas (VALSTYBĖ / SAVIVALDYBĖ) **
1.	Chemijos laboratorijos reagentai ir mėgintuvėliai	
2.	Mokyklos kiemo tvoros atnaujinimas ir dažymas	
3.	Anglų kalbos mokytojo išvyka į kvalifikacijos kėlimo seminarą	
4.	Naujų, taupių LED šviestuvų įrengimas koridoriuje	
5.	Skaitmeninės pratybų platformos prenumerata visai klasei	

** Atsakymai 1 užduoties patikrinimui:
1 – Valstybė | 2 – Savivaldybė | 3 – Valstybė | 4 – Savivaldybė | 5 – Valstybė

*** 2 UŽDUOTIS: „Mokyklos biudžeto komisija“** (Darbas grupėse)

Situacija: Mokykla gavo 50 000 Eur papildomą paramą.
50% (25 000 Eur) skiriama UGDYMUI (Valstybės sritis).
50% (25 000 Eur) skiriama APLINKAI (Savivaldybės sritis).
Užduotis: Įrašykite po 2 pirkinius kiekvienai sričiai ir paaiškinkite jų reikalingumą.

Sritis ir Biudžetas	Pirkinys	Kodėl šio pirkinio reikia mokyklai?
UGDYMAS *(Valstybė)* **Suma: 25 000 Eur**	Pirkinys Nr. 1:	
	Pirkinys Nr. 2:	
APLINKA *(Savivaldybė)* **Suma: 25 000 Eur**	Pirkinys Nr. 1:	
	Pirkinys Nr. 2:	

Pamokų planų rengėja ir recenzentai

Visų pamokų planų rengėja
Audronė Gelžinienė – Šiaulių švietimo kompetencijų centro metodininkė.

Pamokų planus recenzavo:

Vitalija Čėsnienė – „Saulėtekio“ gimnazijos etikos mokytoja metodininkė:
- „Saugus miestas – mano ir savivaldybės reikalas“;
- „Mano idėja keičia miestą“;
- „Meras per 45 minutes“;
- „Ekologija ir komunikacija savivaldoje“;
- „Algoritmai valdo miestą: DI savivaldoje“;
- „Meras feisbuke: kaip kalbėtis su miestu?“;
- „Kaip technologijos, naujos idėjos ir jaunimo balsas keičia miestą?“;
- „Valstybės ir savivaldybės partnerystė švietime“.

Audrius Mickevičius – „Saulėtekio“ gimnazijos istorijos vyresnysis mokytojas:
- „Žiniasklaida kaip ketvirtoji valdžia“;
- „Policija ir viešoji tvarka: kas baudžia už triukšmą, o kas tiria nusikaltimus?“.

Kristina Karošaitė – Šiaulių „Romuvos“ gimnazijos vyresnioji mokytoja:
- „Saugios aplinkos kūrimas ir socialinis darbas su rizikos grupėmis“.

Gita Čėsnienė – Šiaulių Centro pradinės mokyklos mokytoja metodininkė:
- „Aš – žaliojo ir saugaus miesto meras“.

Visi leidinyje pateikiami pamokų planai parengti pasitelkiant dirbtinį intelektą (DI).